

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

BEŞİNCİ BÖLÜM

LOSTE/FRANSA

(Başvuru No. 59227/12)

KARAR

Sözleşme'nin 13. maddesi + (Madde 3 + Madde 9) • Yerel idare mahkemelerinin dört yıllık zaman aşımına ilişkin kuralları uygularken aşırı şekilci davranmaları nedeniyle tazminat davasının etkisiz kalması • Başvuranın, ulusal makamların iddia edilen başarısızlığını gösteren ve ancak o zaman sorumluluklarını etkin bir şekilde yerine getirmelerine imkân sağlayan yeterli unsurlara sahip olduğu konusunda kanunun gerektirdiği şekilde sorgulama yapılmaması

Sözleşme'nin 3. maddesi (esas yönünden) • Pozitif yükümlülükler • İnsanlık dışı ve aşağılayıcı muamele • Ulusal makamların, başvuranı, on iki yıl boyunca, koruyucu aileye yerleştirilmesi sırasında kayıtlı çocuk bakıcısının eşi tarafından kötü muameleye karşı koruyamaması • Kanunla öngörülen kötü muamele riskini tespit etmeye yönelik önleyici tedbirlerin uygulanmaması

Sözleşme'nin 9. maddesi • Pozitif yükümlülükler • Ulusal makamların, koruyucu ailenin, çocuğun ve Müslüman inancına sahip öz ailesinin dini görüşlerine saygı göstermeyi taahhüt ettiği dini tarafsızlık maddesine uymasını sağlamak amacıyla, yerleştirme koşulları göz önüne alındığında kendisine düşen gerekli tedbirleri uygulamamış olması • Çocuğun, Yehova Şahitleri mensubu olan çift tarafından din değiştirmeye maruz bırakılması

STRAZBURG

3 Kasım 2022

İşbu karar, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesinde belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir. Bazı şekli düzeltmelere tabi tutulabilir.

© T.C. Adalet Bakanlığı, 2023. Bu gayri resmî çeviri, Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı tarafından yapılmış olup, Mahkeme açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu çeviri, davanın adının tam olarak belirtilmiş olması ve yukarıdaki telif hakkı bilgisiyle beraber olması koşulu ile Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığına atıfta bulunmak suretiyle ticari olmayan amaçlarla alıntılanabilir.

Loste/Fransa davasında

Başkan

Síofra O’Leary

Hâkimler

Lado Chanturia,

Ivana Jelić,

Arnfinn Bårdsen

Mattias Guyomar,

Kateřina Šimáčková,

Mykola Gnatovskyy,

ve *Bölüm Yazı İşleri Müdürü* Victor Soloveytchik’in katılımıyla Daire halinde toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (“Beşinci Bölüm”), 27 Eylül 2022 tarihinde kapalı oturumda gerçekleştirilen müzakerelerin ardından söz konusu tarihte aşağıdaki kararı vermiştir:

GİRİŞ

1. Başvuran, henüz reşit değilken, bir çocuk hâkimi tarafından Çocuk Sosyal Hizmetleri (ASE) kurumuna teslim edilmiş ve bir koruyucu aile tarafından alınmıştır. Başvuran, Sözleşme’nin 3 ve 9. maddelerine dayanarak, temel olarak, söz konusu aile içinde maruz kaldığı cinsel istismarlara karşı Çocuk Sosyal Hizmetleri tarafından korunmadığından şikâyet etmektedir. Başvuran ayrıca, yetkili makamların, koruyucu ailenin çocuğun ve aynı zamanda öz ailesinin dini görüşlerine saygı duymayı taahhüt ettiği dini tarafsızlık maddesine uymasını sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri almadığından şikâyet etmektedir. Başvuran, Sözleşme’nin 6 ve 13. maddeleri bağlamında, ulusal mahkemeler tarafından zaman aşımına ilişkin kuralların uygulanması nedeniyle Çocuk Sosyal Hizmetleri kurumunun sorumluluğunun incelenmesi amacıyla etkin bir hukuk yoluna sahip olmadığını ileri sürmektedir.

OLAY VE OLGULAR

2. Başvuran, 8 Mayıs 1971 doğumludur ve Montignac-de-Lauzun’da ikamet etmektedir. Başvuran, Avukat F. Babou tarafından temsil edilmektedir.

3. Fransız Hükümeti (“Hükümet”), Avrupa ve Dışişleri Bakanlığında Hukuk İşleri Müdürü olan, kendi görevlisi F. Alabrune tarafından temsil edilmiştir.

I. BAŞVURANIN ÇOCUK SOSYAL HİZMETLERİNE YERLEŞTİRİLMESİ

4. Montauban Mahkemesi Çocuk Mahkemesi, 29 Ağustos 1974 ve 7 Ekim 1975 tarihli iki kararla, o sırada üç ila dört yaşlarında olan başvuran ve dört kardeşi için açık ortam eğitim tedbiri alınmasına karar vermiştir. Ayrıca, diğer iki kardeş de bir eğitim evine yerleştirilmiştir.

5. 1976 yılı boyunca, Tarn-et-Garonne Çocuk Esirgeme Kurumunda eğitim tedbirini uygulamakla görevli bir eğitimci ve bir psikolog tarafından başvuranın evine ve okuluna birçok ziyaret yapılmıştır. Ardından dört rapor düzenlenmiş ve çocuk hâkimine iletilmiştir. 8 ve 9 Kasım 1976 tarihli iki son rapor, başvuranın aile ortamından alınması gerektiği sonucuna varmıştır.

6. Çocuk hâkimi, 22 Kasım 1976 tarihli bir kararla, beş yaşında olan başvuranı geçici olarak Çocuk Sosyal Hizmetlerine teslim etmiştir. Başvuran, aynı gün, vali kararıyla, Çocuk Sosyal Hizmetlerine “koruma altına alınan” çocuk olarak kabul edilmiştir. Başvuran öncelikle bir çocuk yurduna yerleştirilmiş, ardından 14 Aralık 1976 tarihinden itibaren, kayıtlı bir çocuk bakıcısı olan Y.B. ve eşi M.B.den oluşan bir koruyucu aile tarafından alınmıştır.

7. Çocuk hâkimi, 10 Ekim 1977 tarihli bir kararla, süre sınırı koymaksızın başvuranın korumasını Çocuk Sosyal Hizmetlerine vermiştir.

8. Söz konusu çift, 1 Ocak 1981 tarihli bir sözleşmeyle, Çocuk Sosyal Hizmetlerine, özellikle, başvurana ilişkin olarak, “çocuk sosyal hizmetleri tarafından belirlenen hedeflere ulaşmak için uygun araçları kullanmayı”, başvuranın ve öz ailesinin siyasi, felsefi veya dini görüşlerine saygı göstermeyi ve aynı zamanda yerleştirme sözleşmesinin koşullarının Çocuk Sosyal Hizmetleri yetkili görevlileri tarafından kontrol edilmesini kolaylaştırmayı taahhüt etmiştir.

9. Bununla birlikte Müslüman bir aileden gelen başvuran, Yehova Şahitlerine mensup koruyucu ailesinin sahip olduğu inançla yetiştirilmiştir. Söz konusu çift, başvuranı özellikle Yehova Şahitleri üyelerinin toplantılarına ve vaazlarına götürmüştür.

10. Başvuran, ceza yargılaması çerçevesinde tekrarladığı ve M.B. tarafından da kısmen kabul edilen ifadelerine göre, 1976 yılında söz konusu koruyucu aileye geldikten kısa bir süre sonra cinsel istismara uğramıştır (aşağıdaki 20 ila 31. paragraflar).

LOSTE/FRANSA KARARI

11. Başvuran, 1985 yılında on dört yaşındayken, Moissac Yehova Şahitleri topluluğunun üyesi olan bir kadına, M.B. tarafından cinsel istismara maruz kaldığını söylemiştir. Söz konusu kadın, bu topluluğun sorumluları olan “Büyükleri” suçlamalar hakkında bilgilendirmiştir ancak bu kişiler suçlamaları takip etmemiştir.

12. Çocuk hâkimi, 12 Aralık 1986 tarihli bir kararla, başvuranın Çocuk Sosyal Hizmetlerine yerleştirilmesini yinelemiştir.

13. Başvuran, on yedi yaşındayken, 9 Eylül 1988 tarihinde, “mağduru olduğu cinsel saldırıların etrafında oluşan suçluluk duygusu” ve “mezhepsel baskı” bağlamını ileri sürerek daha sonra intihar girişimi olarak nitelendirdiği ciddi bir trafik kazası geçirmiştir. Çoklu travma yaşamış başvuran, hastaneye kaldırılmış ve birçok cerrahi operasyon geçirmiştir. M.B. bu dönemden itibaren cinsel istismarda bulunmayı bırakmıştır.

14. Başvuranın hastaneye kaldırılmasının ardından doktorlar ameliyat önerirken koruyucu aile, ameliyat sırasında veya sonrasında [başvurana] herhangi bir kan nakli yapılmamasını veya kan ürünü verilmemesini istemiştir. Bu nedenle başvuran, sağlık personeline Yehova Şahitlerinin bir üyesi olarak bildirilmiştir. Başvurana göre, kan nakli reddini geçersiz kılmak için Cumhuriyet savcısından talep edilen yetki göz önüne alındığında, bu durum mutlaka Çocuk Sosyal Hizmetleri dikkatine sunulmuştur.

15. Buna rağmen başvuranın söz konusu koruyucu aile tarafından bakımı, çocuk hâkiminin 13 Aralık 1988 tarihli kararıyla başvuran reşit olana kadar devam etmiştir. Daha sonra başvuran, Çocuk Sosyal Hizmetlerinden, yerleştirme tedbirinin sürdürülmesini (genç yetişkin koruma tedbiri) talep etmiştir ancak kendi isteği üzerine, söz konusu çift tarafından bakımı 11 Şubat 1991 tarihinde sona ermiştir.

16. Hükümet tarafından bildirilen unsurlardan, başvuranın söz konusu çiftin yanına yerleştirilmesinin ardından Çocuk Sosyal Hizmetleri tarafından sağlanan kontrole ilişkin olarak, yerleştirmenin başladığı 1976 yılı ile başvuranın kaza geçirip hastaneye kaldırıldığı 1988 yılı arasında evlerine altı ziyaret yapıldığı anlaşılmaktadır: 7 Kasım 1977, 19 Temmuz 1978, 3 Nisan 1981, 20 Temmuz 1982, 23 Şubat 1983 ve 18 Mayıs 1988. 19 Temmuz 1978 tarihli rapor, o tarihte yedi

LOSTE/FRANSA KARARI

yaşında olan başvuranın gergin ruh haline ve başvuranın hazırlık kursunu (Fransız ilkokullarının birinci sınıfı) tekrar ettiğine atıfta bulunmasına rağmen, Hükümet, 19 Temmuz 1978 ile 3 Nisan 1981 tarihleri arasında, Çocuk Sosyal Hizmetleri ile başvuranın kayıtlı olduğu okulların müdürleri arasında bir iletişim kurulduğunu veya ziyaret yapıldığını gösteren herhangi bir unsur sunmamaktadır.

17. Çocuk hâkimine iletilen 17 Şubat 1981 tarihli bir durum raporu uyarınca, Sosyal İşler ve Sağlık Dairesi Müdürü, mutlu ve neşeli olarak tanımlanan başvuranın koruyucu ailesini “tamamen gerçek ailesi gibi” gördüğünü belirtmiştir. Sosyal hizmet görevlisi M., 26 Kasım 1986 tarihli sosyal raporunda, özellikle başvuranın koruyucu ailesine çok iyi uyum sağladığını, bu çifti ebeveynleri ve çiftin oğullarını da kardeşleri olarak gördüğünü ve öz ailesiyle herhangi bir ilişkisi olmadığını belirtmiştir. M., 21 Kasım 1988 tarihli ikinci bir sosyal raporda, başvuranın 9 Eylül 1988 tarihinde trafik kazası geçirdiğinde henüz yeni bir eğitime başladığını ve hastaneye kaldırıldıktan sonra bir rehabilitasyon merkezinde kaldığını belirtmiştir.

18. Başvuran yirmi üç yaşındayken 1994 yılında, yeniden Moissac Yehova Şahitleri topluluğunun bir sorumlusuna maruz kaldığı cinsel istismarları ihbar etmiştir. “Büyükler” suçlamalarını sürdüren başvuran ile olaylara itiraz eden M.B. arasında bir görüşme düzenlemiştir. “Büyükler” bu görüşmenin ardından herhangi bir adım atmamıştır.

19. Çocuk Sosyal Hizmetleri, başvuranın dosyasına erişim talebinde bulunduğu 16 Kasım 1998 tarihli yazısına yanıt olarak, 22 Ocak 1999 tarihli bir yazıyla, başvuranın dosyasına erişebileceğini ve bu dosyayı yerinde talep etmesini bildirmiştir. Başvuran 24 Şubat 1999 tarihinde bunu yapmıştır.

II. CEZA YARGILAMASI

A. Cumhuriyet savcılığı önünde suç duyurusu

20. Başvuran, 19 Mart 1999 tarihinde, Créteil Asliye Hukuk Mahkemesi nezdinde görevli Cumhuriyet savcısı önünde şikâyetle bulunmuştur. Başvuran, 1976 yılının Kasım ayında yerleştirilmesinden kısa bir süre sonra başlayan ve 1988 yılının Eylül ayında geçirdiği kazaya kadar devam eden M.B. tarafından uğradığı “cinsel şiddet” ve “cinsel taciz” olarak nitelendirdiği eylemleri ileri sürmüştür.

LOSTE/FRANSA KARARI

21. Cumhuriyet savcısı bir hazırlık soruşturması başlatmış, başvuranın dinlenmesine karar vermiş ve daha sonra bölgesel yargı yetkisi gerekçeleriyle dosyayı Montauban Asliye Hukuk Mahkemesi nezdinde görevli Cumhuriyet savcısına göndermiştir.

22. Başvuran, 23 Nisan 1999 tarihinde polis tarafından dinlendiği sırada, koruyucu aile evine “gelmesinden kısa bir süre sonra”, henüz bir odası yokken ve oturma odasında bir ek yatakta yatıyorken, bir defasında M.B.nin kendisini uyurken görmeye geldiğini ve gözlerini bağladıktan sonra domates yedirme bahanesiyle cinsel organını ağzına soktuğunu belirtmiştir. Başvuran ayrıca, daha sonra birçok defa, haftada birkaç kez, evde yalnız olduklarında M.B.nin kendisinin önünde cinsel organını gösterdiğini ve genç kızken bir keresinde göğüslerine dokunduğunu ifade etmiştir. Bu konuda Yehova Şahitleri üyelerine bel bağladığını belirtmiştir.

23. Soruşturmacılar tarafından 29 Kasım 1999 tarihinde dinlenen M.B. ise ilk olayları kabul etmiş ve bir keresinde başvurunu kollarına alarak onunla “ oynamak ” istediğini, başvuran mücadele ederken yerde başını tuttuğunu, daha sonra pantolonundan cinsel organını çıkardığını ve cinsel organıyla başvuranın dudaklarına dokunduğunu itiraf etmiştir. M.B., bundan daha ileri gittiğine itiraz etmiştir.

24. Son olarak, soruşturmacılar tarafından dinlenen M.B.nin eşi Y.B. ve başvuranın eğitiminden sorumlu sosyal hizmet görevlisi M., M.B.nin eylemlerinden hiçbir zaman haberdar olmadıklarını belirtmişlerdir. Sosyal hizmet görevlisi, koruyucu ailenin Yehova Şahitleri mensubu olduğunu ve kan naklini reddettiğini başvuranın 1988 yılında geçirdiği kaza sırasında acil servisteki doktordan öğrendiğini beyan etmiştir. Sosyal hizmet görevlisi, bu mensubiyeti Çocuk Sosyal Hizmetlerinden saklayan Y.B. ile “ ciddi bir tartışma ” yaşadığını bildirmiştir. Bununla birlikte, o sırada on yedi yaşında olan başvuranla bu konuda herhangi bir görüşme yapılmamış gibi gözükmektedir.

25. Montauban Asliye Hukuk Mahkemesi nezdinde görevli Cumhuriyet savcısı, 10 Şubat 2000 tarihinde, zaman aşımı gerekçesiyle davayı sonlandırdığını başvurana bildirmiştir.

B. Müdahil talebiyle yapılan suç duyurusu

26. Başvuran, müdahil talebiyle birlikte, 14 Mayıs 2001 tarihinde, Montauban Asliye Hukuk Mahkemesi kıdemli sorgu hâkimi önünde, M.B. hakkında tecavüz ve cinsel saldırı suçlarından şikâyetçi olmuştur. Başvuran, sorgu hâkimi tarafından dinlenmiş ve polis önünde verdiği ifadeleri sürdürmüştür.

27. Soruşturmacılar, sorgu hâkiminin istinabe kararına dayanarak, özellikle Moissac Yehova Şahitleri topluluğunun üyeleri olmak üzere tanıkları dinlemişlerdir.

28. M.B. gözaltına alınmıştır. M.B., 11 Ekim 2002 tarihinde jandarmalar tarafından dinlendiği sırada, başvuranı yere yatırdığını, “onu korumak” bahanesiyle dizlerinin kollarına dayandığını ve ereksiyon halindeki cinsel organıyla başvuranın dudaklarına dokunduğunu bir kez daha kabul etmiştir. M.B., “büyük bir hata” yaptığını hissederek ayağa kalktığını belirtmiştir. M.B., olayları ilk olarak “başvuranın gelişinin başında” daha sonra başvuranın “biraz göğüslerinin” olduğu genç kızlık yaşına yerleştirmiş, daha sonra olaylar için 1980 ila 1985 yılları arasında bir tarih vermiştir. Bu dönem, başvuranın en fazla 7 ve 14 yaşları arasında olduğu döneme denk gelmektedir. M.B. ayrıca, başvuranın odasının, eşiyle paylaştığı odasına yakın olmasına rağmen, banyoya gitmek için sabahları kıyafetsiz dolaşma alışkanlığı olduğunu kabul etmiştir. Son olarak M.B., Yehova Şahitleri “Büyüklerine”, “el hareketleri” yaptığını söylediğini ve daha sonra herhangi bir adli takip yapılmadığı için tekrar katılmadan önce bir yıldan fazla bir süre topluluktan aforoz edildiğini itiraf etmiştir. Sorgu hâkiminin odasında bir görüşme düzenlenmiş ve bu görüşme sırasında başvuran ve M.B. pozisyonlarını korumuşlardır.

29. Aynı zamanda, 4 Haziran 2002 tarihinde soruşturmacılar tarafından dinlenen Yehova Şahitleri din işleri görevlisi, başvuranın suçlamalarını tümüyle reddettikten sonra M.B.nin nihayet 1999 yılının Kasım ayında, soruşturmacılara, başvuran tarafından belirtilenlerden “daha az ciddi” olarak nitelendirilen ve on dört aylık bir süre için aforoz edilmesine neden olan eylemlerle ilgili itirafta bulunduğunu belirttiğini ifade etmiştir.

30. M.B., 1986 yılı Temmuz ayı ile 1988 yılı Eylül ayı arasında işlenen eylemler nedeniyle, 17 Ocak 2003 tarihinde otorite sahibi kişinin reşit olmayan bir

kişiyi tecavüz etmesi suçundan ve 3 Nisan 2003 tarihinde otorite sahibi kişinin cinsel saldırı suçundan suçlanmıştır.

31. Sorgu hâkimi, 26 Eylül 2003 tarihli kovuşturmayaya yer olmadığına dair bir kararla, zaman aşımı nedeniyle kamu davasının düşmüş olduğuna karar vermiştir. Sorgu hâkimi, tecavüz eylemlerinin 1976 yılı Aralık ayı ile 1978 yılı Aralık ayı arasında işlendiğini ve 10 Temmuz 1989 tarihli Kanun'dan önceki yasa uyarınca zaman aşımına uğradığını belirtmiştir. Sorgu hâkimi, cinsel saldırı eylemlerine ilişkin olarak, dosyadaki belgelerin bu eylemlerin başvuranın kazasından önce, yani 9 Eylül 1988 tarihinden önce işlendiğini tespit etmeyi mümkün kıldığını belirtmiştir. Sorgu hâkimi, 1986 yılı Temmuz ayından önceki eylemlerin 10 Temmuz 1989 tarihli Kanun'dan önceki mevzuat hükümleri uyarınca zaman aşımına uğradığını ve 1986 yılı Temmuz ayı ile 9 Eylül 1988 tarihi arasında işlenen eylemlerin ise 17 Haziran 1998 tarihli Kanun'dan önceki mevzuat hükümleri uyarınca zaman aşımına uğradığını tespit etmiştir (aşağıdaki 46 ila 49. paragraflar). Sonuç olarak Sorgu hâkimi, kamu davasının sona erdiğine ve kovuşturmayaya yer olmadığına karar vermiştir.

III. İDARİ YARGILAMALAR

A. Devlet aleyhine açılan yargılama

32. Başvuran, 13 Nisan 2004 yılında, Tarn-et-Garonne valisine, koruyucu aileye yerleştirilmesi sırasında mağdur olduğu kötü muameleler, yani M.B. tarafından yapılan cinsel istismar ve kendi dinine saygı gösterilmemesi nedeniyle maruz kaldığı zararlar için ön tazminat talebinde bulunmuştur. Başvuran, 18 Haziran 2004 tarihinde, valinin zımnen ret kararının iptal edilmesi ve Devletin kendisine 200.000 avro tazminat ödemesine hükmedilmesi amacıyla Toulouse İdare Mahkemesine başvurmuştur.

33. İdare Mahkemesi, 28 Aralık 2006 tarihli bir kararla, valinin zımnen ret kararını reddetmiş ve Devletin, başvurana, cinsel istismar ve öz ailesinin dini görüşlerine ilişkin tarafsızlık maddesine uyulmaması nedeniyle maruz kaldığı ve çocuk sosyal hizmetlerinden sorumlu Devlet biriminin başarısızlığı nedeniyle mümkün olan zararın tazmini karşılığında 22.000 avro ödemesine hükmetmiştir. Karar, 1976 yılından 1983 yılına kadarki dönem için kısmen aşağıdaki şekilde gerekçelendirilmiştir:

LOSTE/FRANSA KARARI

“(…) yukarıda bahsedilen yerleştirme sözleşmesi, çocuk bakıcısının çocuğun ve öz ailesinin dini görüşlerine saygı göstermeyi taahhüt etmesini öngörürken, B.nin Yehova Şahitleri topluluğuna mensup olduğu ve Müslüman bir aileden gelmesine rağmen başvuranın bu inancın kurallarına göre yetiştirildiği malumdur; (...) koruyucu ailenin bu yükümlülüğü tamamen ihlal ettiği tartışmasızdır; (...) F.nin öz ailesinin dini görüşlerine yapılan bu saygısızlık, 1983 yılına kadar, çocuk sosyal hizmetlerinden sorumlu Devlet biriminin, üzerine düşen F.nin söz konusu aileye yerleştirilme koşullarını denetleme sorumluluğunu yerine getirmemesi nedeniyle mümkün olmuştur; (...) sonuç olarak Devlet, F.nin bu dönemde öz ailesinin dini inançlarına saygı gösterilmemesi nedeniyle maruz kaldığı manevi zarardan sorumludur (...);

(...) ayrıca soruşturmadan ve özellikle davaya neden olan eylemlerin sadece zaman aşımına uğradığı gerekçesiyle kovuşturmaya yer olmadığına dair karar veren Montauban Asliye Hukuk Mahkemesi sorgu hâkiminin bir kararından, başvuranın, özellikle söz konusu aileye yerleştirilme tarihinden kısa bir süre sonra, B.nin eşi tarafından cinsel istismara uğradığı anlaşılmaktadır; (...) bu saldırılar, çocuk sosyal hizmetlerinden sorumlu Devlet biriminin, üzerine düşen F.nin söz konusu aileye yerleştirilme koşullarını denetleme sorumluluğunu yerine getirmemesi nedeniyle mümkün olmuştur; (...) sonuç olarak Devlet, söz konusu cinsel saldırılar nedeniyle F.nin bu dönemde maruz kaldığı zarardan sorumludur (...)”

34. İdare Mahkemesi, 1983 yılından sonraki olaylara ilişkin olarak, 7 Ocak ve 22 Temmuz 1983 tarihli ademi merkezîyetçilik kanunlarının, küçüklerin koruyucu ailelere yerleştirilmesinden sorumlu Çocuk Sosyal Hizmetlerinin ve bu hizmetlerin yetkilerinin il otoritelerine devredilmesi nedeniyle Devletin sorumluluğunun aranamayacağını değerlendirmiştir.

35. Valinin itirazı üzerine ve 30 Aralık 2008 tarihli bir kararla, Bordeaux İdari İstinaf Mahkemesi, idare mahkemesinin kararını iptal etmiş ve başvuranın tazminat talebini reddetmiştir. İdari İstinaf Mahkemesi, Çocuk Sosyal Hizmetlerinin, olayların meydana geldiği dönemde, valinin yetkisi altında olması halinde, valinin devletin bir görevlisi olarak değil, valilik adına hareket ettiğini ve sonuç olarak, işlemiş olabileceği kusurun Devletin sorumluluğuna giremeyeceğini değerlendirmiştir.

36. Danıştay, 11 Temmuz 2011 bir kararla, İstinaf Mahkemesinin herhangi bir hukuki hata yapmadığı gerekçesiyle, başvuranın söz konusu karara karşı yaptığı temyiz başvurusunu reddetmiştir.

B. Valilik aleyhine açılan dava süreci

37. Başvuran, bu sırada, 2 Mart 2007 tarihinde, Tarn-et-Garonne Genel Konseyi Başkanı nezdinde aynı olaylar nedeniyle maruz kaldığı zarar için ön tazminat talebini yinelemiştir. Başvuran, 24 Temmuz 2007 tarihinde, Tarn-et-Garonne Valiliğinin kendisine 150.000 avro tazminat ödemesine hükmedilmesi amacıyla Toulouse İdare Mahkemesine başvurmuştur.

38. İdare Mahkemesi, 4 Haziran 2010 tarihli bir kararla bu başvuruyu reddetmiştir. İdare Mahkemesi, çocuk sosyal hizmetlerinden sorumlu olan Tarn-et-Garonne valisinin hizmet kusuru işlemesi durumunda, Tarn-et-Garonne Valiliğinin sorumluluğunun, başvuranın yerleştirildiği tüm dönem için söz konusu olabileceğini değerlendirmiştir. Bununla birlikte İdare Mahkemesi, valiliğe karşı açılan sorumluluk davasının, Devlet, iller ve komünlere karşı alacakların dört yıllık zaman aşımına ilişkin kurallar uyarınca zaman aşımına uğradığını eklemiştir (aşağıdaki 43 ila 46. paragraflar).

39. İdare Mahkemesi, zaman aşımı süresinin başlangıç noktasını 1994 yazı olarak belirlemiştir. İdare Mahkemesi, o dönemde yirmi üç yaşında olan başvuranın Yehova Şahitleri üyelerine güvendiğini, o dönemde koruyucu ailesiyle olan tüm ilişkilerini kestiğini, kendisini bu mezhepsel çevrenin baskısından kurtardığını ve dolayısıyla o tarihte, valilik hakkında ileri sürülen kusurun zararlı sonuçlarını değerlendirebilecek durumda olduğunu tespit etmiştir. İdare Mahkemesi, dolayısıyla, 31 Aralık 1968 tarihli Kanun uyarınca, zaman aşımı süresinin bir sonraki yılın 1 Ocak tarihinde, yani 1 Ocak 1995 tarihinde işlemeye başladığı ve 31 Aralık 1998 tarihinde sona erdiği sonucuna varmıştır. İdare Mahkemesi, başvuranın Çocuk Sosyal Hizmetlerine gönderdiği 16 Kasım 1998 tarihli yazısının zaman aşımı süresini kesen bir eylem teşkil etmediğini, zira başvuranın bu yazıda sadece yerleştirme dosyasına bakabilmek için formalitelerin tamamlanmasını istediğini belirtmiştir.

40. Bordeaux İdari İstinaf Mahkemesi, 3 Mayıs 2011 tarihli bir kararla, başvuranın temyiz talebini reddetmiş ve söz konusu kararda benimsenen çözümü onaylamıştır. Bordeaux İdari İstinaf Mahkemesi, dört yıllık zaman aşımı süresinin başlangıç noktası ile ilgili olarak, aşağıdakileri belirtmiştir:

“Bir yandan 1990 yılının Mayıs ayında Haute-Savoie’deki bir eğitim merkezine kabul edilmesinin ardından, Tarn-et-Garonne valiliğinin, 11 Şubat 1991 tarihi itibarıyla, o tarihte

LOSTE/FRANSA KARARI

reşit olan [başvuranın] koruyucu aile yanına yerleştirilmesine son verdiğini, diğer yandan, soruşturmadan, başvuranın 1994 yazında Paris bölgesinde yaşarken, Moissac Yehova Şahitleri topluluğunun sorumlularını ziyaret ettiği ve onlara koruyucu ailesinde mağduru olduğunu iddia ettiği eylemlerden bahsettiği; söz konusu bu tarihte başvuranın koruyucu ailesiyle olan tüm ilişkilerini kestiği, mezhepsel çevresinin baskısından kurtulduğu ve Tarn-et-Garonne valiliği çocuk sosyal hizmetlerinin dikkatsizliği nedeniyle işlediği iddia edilen kusurların zararlı sonuçlarını değerlendirebildiği; bu koşullar altında dört yıllık zaman aşımı süresinin 1 Ocak 1995 tarihinden itibaren işlemeye başladığı ve 31 Aralık 1998 tarihinde sona erdiği; başvuran tarafından çocuk sosyal hizmetlerine gönderilen ve yerleştirme dosyasına başvurmak için tamamlanması gereken formaliteler hakkında bilgi talebini içeren 16 Kasım 1998 tarihli yazının bir ödeme talebi veya dört yıllık zaman aşımı süresini kesen olayla ilgili bir talep olarak kabul edilemeyeceği; Créteil Cumhuriyet savcılığı önünde küçük çocuğa tecavüz suçlamasıyla yapılan şikâyetin, başvuran tarafından dört yıllık zaman aşımı süresinin dolduğu 23 Mart 1999 tarihinde yapıldığı; bu koşullarda Tarn-et-Garonne valiliğinin, [başvuranın] 24 Temmuz 2007 tarihinde mahkemeye sunduğu talebe karşı dört yıllık zaman aşımı süresine yasal itiraz edebildiği sonucunun çıktığını göz önünde bulundurarak; (...)”

41. Danıştay, 9 Mart 2012 tarihli bir kararla, başvuranın öne sürdüğü hususlardan herhangi birinin kabul edilmesini mümkün kılacak nitelikte olmaması gerekçesiyle, başvuranın söz konusu karara karşı yaptığı temyiz başvurusunu reddetmiştir.

HUKUKÎ ÇERÇEVE VE İLGİLİ İÇ HUKUK UYGULAMASI

I.KAMU HUKUKUNUN İLGİLİ HÜKÜMLERİ

A. Kamu makamlarına karşı sorumluluk davası

42. Eğitim yardımı konusunda kamu makamlarına karşı sorumluluk davasına ilişkin olarak, bu bağlamda *Association Innocence en Danger* ve *Association Enfance et Partage/Fransa* (no. 15343/15 ve 16806/15, §§ 88-89, 4 Haziran 2020) kararına atıfta bulunmaktadır.

B. Dört yıllık zaman aşımı

43. Devlet, iller, komünler ve kamu kurumlarına karşı açılan sorumluluk davaları, 31 Aralık 1968 tarihli ve 68-1250 sayılı Kanun hükümleri tarafından öngörülen dört yıllık zaman aşımı kurallarına tabiidir. Bu hükümler aşağıdaki gibidir:

Madde 1

“Hakların kazanıldığı yılı takip eden yılın ilk gününden itibaren dört yıl içinde ödenmeyen tüm alacaklar, Devlet, iller ve komünler (...) yararına zaman aşımına uğrar.

LOSTE/FRANSA KARARI

Madde 2

“Zaman aşımı aşağıdaki durumlarda kesilir:

Talep veya istek, alacağa yol açan olay, alacağın varlığı, miktarı veya ödemesi ile ilgili olduğu sürece, bu idare, nihai olarak ödemededen sorumlu olacak idare olmasa bile alacaklı tarafından idari makama yöneltilen her türlü ödeme talebi veya yazılı istek,

Başvuruyu kimin yaptığına bakılmaksızın ve başvuru mahkeme bu başvuruya bakmaya yetkili olmasa ve nihai olarak ödemededen sorumlu olacak idare davaya taraf olmasa bile, alacağa yol açan olay, alacağın varlığı, miktarı veya ödemesi ile ilgili olarak bir mahkemeye yapılan her türlü başvuru;

Bildirim, alacağa yol açan olay, alacağın varlığı, miktarı veya ödemesi ile ilgili olduğu sürece, bu bildirim dayanan alacaklıya doğrudan yapılmamış olsa bile ilgili bir idareden gelen her türlü yazılı bildirim;

(...)

Dört yıllık yeni bir süre, kesintinin meydana geldiği yılı takip eden yılın ilk gününden itibaren işlemeye başlayacaktır. Ancak, kesinti bir yargı yolundan kaynaklanıyorsa, yeni süre kararın kesinleştiği yılı takip eden yılın ilk gününden itibaren işlemeye başlayacaktır.”

Madde 3

“Zaman aşımı, gerek kendisi veya yasal temsilcisi aracılığıyla gerekse mücbir sebepler nedeniyle hareket edemeyen hem de kendi alacağının ya da yasal olarak temsil ettiği kişinin alacağının varlığından meşru olarak habersiz olduğu düşünülebilecek bir alacaklıya karşı işlemez.”

44. “31 Aralık 1968 tarihli Kanun hükümlerinin birleşiminden, mağdurun zararın varlığından haberdar olmasının dört yıllık zaman aşımı süresinin başlaması için yeterli olmadığı; (...) bu zaman aşımının başlangıç noktasının, mağdurun bu zararın kaynağını anlayabilecek durumda olduğu ya da en azından bu zararın idarenin eylemine atfedilebileceğine dair yeterli belirtilere sahip olduğu tarih olduğu” sonucu çıkmaktadır (Danıştay, 11 Temmuz 2008, M. J.M., no. 306140, ve Danıştay, 14 Aralık 2016, M.B., no. 387182).

45. Bu durumda alacaklı, zarara yol açan olayın meydana gelmesini takip eden yılın 1 Ocak tarihinden itibaren dört yıllık bir süre içinde harekete geçmelidir; aksi takdirde davası zaman aşımına uğrayacaktır.

II. CEZA HUKUKUNUN İLGİLİ HÜKÜMLERİ

46. Tecavüz, şiddet, zorlama, tehdit veya şaşırtma yoluyla gerçekleştirilen bir cinsel penetrasyon eylemidir. Olayların meydana geldiği dönemde, tecavüz, on

beş yaşından küçük bir çocuğa karşı işlendiğinde on yıldan yirmi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktaydı ve mağdur üzerinde otoritesi sahibi bir kişi tarafından işlendiğinde ise müebbet hapis cezası ile cezalandırılmaktaydı. Zaman aşımı süresi, suçun işlenmesinden itibaren on yıldır (söz konusu tarihte yürürlükte olan Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 7. maddesi).

47. Cinsel saldırı, şiddet, zorlama, tehdit veya şaşırtma ile gerçekleştirilen bir cinsel eylemdir. Olayların meydana geldiği dönemde, cinsel saldırı, on beş yaşından küçük bir çocuğa karşı veya otorite sahibi bir kişi tarafından gerçekleştirildiğinde beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktaydı (eski Ceza Kanunu'nun 331. maddesi). Mevzuatın gelişimi göz önüne alındığında, cinsel saldırılara yönelik zaman aşımı, eylemlerin işlendiği tarih, mağdurun doğum tarihi ve zaman aşımını kesen eylemlerin meydana gelmesi gibi çeşitli unsurlara bağlıdır. Dolayısıyla, 1976 ve 1988 yılları arasında işlenen cinsel saldırı eylemlerine yönelik olarak zaman aşımı süresi üç yıldır ve başlangıç noktası, yukarıda belirtilen koşullara bağlı olarak, mağdurun reşit olmasına kadar erteleniyor ya da ertelenmiyordu (söz konusu dönemde yürürlükte olan Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 8. maddesi).

48. Ardından, küçük çocuklara karşı işlenen cinsel suçlar için zaman aşımı süresi yeniden değiştirilmiştir: Bir yandan, zaman aşımı süresinin başlangıç noktası, fiillerin işlendiği tarihten mağdurun reşit olduğu tarihe ertelenirken, diğer yandan zaman aşımı süresi uzatılmıştır (10 Temmuz 1989 tarihli ve 89-487 sayılı Kanun'un 16. maddesi, 4 Şubat 1995 tarihli ve 95-116 sayılı Kanun'un 121. maddesi, 17 Haziran 1998 tarihli ve 98-468 sayılı Kanun'un 25. maddesi, 9 Mart 2004 tarihli ve 2004-204 sayılı Kanun'un 72. maddesi ve 3 Ağustos 2018 tarihli ve 2018-703 sayılı Kanun'un 1. maddesi).

49. Hâlihazırda, küçüklere karşı işlenen tecavüz suçlarında zaman aşımı süresi otuz yıldır. Sürenin başlangıç noktası mağdurun reşit olmasına ertelenmektedir. Küçüklere yönelik cinsel saldırılar için zaman aşımı süresi on yıldır. Mağdurun on beş yaşından küçük olması halinde, zaman aşımı süresi yirmi yıldır. Her bir durumda, başlangıç noktası, mağdur reşit olana kadar ertelenmektedir (Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 7 ve 8. maddeleri).

III. ÇOCUKLARA YÖNELİK EĞİTİM YARDIMI VE SOSYAL HİZMETLER KONUSUNDAKİ İLGİLİ HÜKÜMLER

50. Çocuklara yönelik eğitim yardımı ve sosyal hizmetler konusundaki ilgili hükümler, Medeni Kanun'un 375 ve 375-3. maddeleri ile Sosyal Hizmet ve Aile Kanunu'nun bazı hükümleridir (Söz konusu Kanun 2000 yılında, yani şikâyet edilen olaylardan sonra, Sosyal Eylem ve Aile Kanunu ile değiştirilmiştir.).

51. Olayların meydana geldiği dönemde, bir çocuğun tehlikede olduğu veya eğitim koşullarının ciddi şekilde tehlikeye düştüğü durumlarda, çocuk hâkimi, eğitim yardımı tedbirlerine hükmedebilirdi. Mümkün olduğu sürece, küçük çocuk, kendi ortamında tutulmaktaydı.

52. Küçük çocuğu kendi ortamından uzaklaştırma gerekmesi halinde, çocuk hâkimi, onun Çocuk Sosyal Hizmetlerine gönderilmesine karar verebilirdi. Bu durumda kendisine, çocuğun durumu hakkında periyodik bir rapor gönderilmesine karar verebilirdi. Hâkimin, yerleştirme tedbirinin süresini belirlemesi gerekmemekteydi. “Koruma altına alınan” çocuk, Çocuk Sosyal Hizmetleri koruması altına alınmaktaydı. Çocuk, özellikle Sosyal İşler ve Sağlık Dairesi Müdürü, sosyal hizmet görevlileri ve bir personelin eşlik ettiği Çocuk Sosyal Hizmetleri memurları tarafından uygulanan gözetime tabi tutulmaktaydı. Yatılı okula veya rehabilitasyon merkezine yerleştirme gerekli görülmedikçe, aile yanına yerleştirme kuraldı. Bir sosyal hizmet görevlisi veya bir memur tarafından yerinde ön inceleme yapılmaktaydı. Ev ziyaretleri yapılmaktaydı. Ayrıca servis, okul müdürleri ve kurumlar arasında bir bağ kurulmaktaydı.

53. 7 Eylül 1984 tarihinde yürürlüğe giren 6 Haziran 1984 tarih ve 84-422 sayılı Kanun, Çocuk Sosyal Hizmetlerinin her yıl çocuk hâkimine kendisine emanet edilen çocuğun durumu hakkında bir rapor sunmasını zorunlu kılmıştır (6 Haziran 1984 tarih ve 84-422 sayılı Aile ve Çocukların Korunmasından Sorumlu Servislerle İlişkilerinde Ailelerin Haklarına ve Devlet Koruması Altındaki Çocukların Statüsüne İlişkin Kanun'un, 59. maddesinin 2. fıkrası). 6 Ocak 1986 tarih ve 86-17 sayılı Kanun'da, Çocuk Sosyal Hizmetlerinin “küçük çocukları emanet ettiği gerçek veya tüzel kişileri, yerleştirilmelerinin maddi ve manevi koşullarını sağlamak üzere denetlediği” belirtilmiştir. Ayrıca, bu Kanun'un yürürlüğe girmesinden bu yana, çocuk hâkiminin, yerleştirme tedbirinin süresini iki yılı

geçemeyecek şekilde belirlemesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, söz konusu süre uzatılabilir.

54. Son olarak, 8 Ocak 1986 tarihinden itibaren, başlangıçta valiye ait olan, Çocuk Sosyal Hizmetlerine emanet edilen küçük çocukların maddi ve manevi durumlarının denetimi görevi, daire genel kurulu başkanına devredilmiştir (6 Ocak 1986 tarih ve 86-17 sayılı Kanun’la değiştirilen Aile ve Sosyal Hizmet Kanunu’nun 94. maddesi).

IV. ÇOCUK BAKICILARINA İLİŞKİN İLGİLİ HÜKÜMLER

55. 17 Mayıs 1977 tarih ve 77-505 sayılı Kanun’la, Aile ve Sosyal Hizmet Kanunu’na, günümüzde yürürlükten kaldırılmış olan ve dadıların yerini alacak çocuk bakıcılarının ilk gerçek sosyal statüsünü oluşturan hükümler eklenmiştir. Küçük çocukları evinde olağan şekilde kabul etmek isteyen kişi, bir yıl geçerli ve zımnen uzatılabilir olan bir izin belgesi almak zorundaydı (Aile ve Sosyal Hizmet Kanunu’nun L. 123-1 maddesi ve 29 Mart 1978 tarih ve 78-474 sayılı Kararname’nin 5. maddesinin 1. fıkrası). Söz konusu izin belgesi, herhangi bir zamanda askıya alınabilir veya geri çekilebilirdi (29 Mart 1978 tarih ve 78-474 sayılı Kararname’nin 5. maddesinin 2. fıkrası). Sosyal İşler ve Sağlık Dairesi Müdürü, izin belgesi düzenlemeden önce inceleme gerçekleştirmiştir (29 Mart 1978 tarih ve 78-474 sayılı Kararname’nin 3. maddesi). Her bölgenin valisi, çocuk bakıcılarına, eğitim görevlerinde yardımcı olmayı amaçlayan eğitim faaliyetleri düzenlemekteydi (29 Mart 1978 tarih ve 78-474 sayılı Kararname’nin 7. maddesi). Bu altmış saatlik eğitime katılım isteğe bağlı idi. 17 Mayıs 1977 tarihli Kanun’dan önce, bir sosyal hizmet görevlisi tarafından yürütülen inceleme sonrasında sağlık müdürü tarafından verilmiş bir tavsiye mektubu ve sertifikalar şeklindeki onay, yalnızca altı yaşından küçük çocukların kabulü için gerekmekteydi.

56. Çocuk Sosyal Hizmetleri tarafından istihdam edilen çocuk bakıcıları ile ilgili olarak, söz konusu çocuk bakıcılarının, daimi bakımı kendilerine emanet edilen her bir küçük çocuk için iş sözleşmesinden ayrı bir yerleştirme sözleşmesi imzalamaları gerekmekteydi (Aile ve Sosyal Hizmetler Kanunu, L. 123-3. maddesi). Bu sözleşme, özellikle koruyucu aile ile küçük çocuk ve ailesi yönünden hizmetin rolünü belirlemekteydi. Çocuk bakıcısı evliyse ve eşiyle birlikte yaşıyorsa, yerleştirme sözleşmesi eşi tarafından da imzalanmalıdır.

HUKUKÎ DEĞERLENDİRME

I. İLK GÖRÜŞLER

57. Hükümet, görüşlerinde, Sözleşme'nin 35. maddesinin 1. fıkrasında öngörülen süre sınırı bakımından başvurunun kabul edilebilirliği sorununu gündeme getirmemiş olsa da, Mahkeme, yalnızca hükümetin bu yönde bir ön itirazda bulunmamış olduğu gerekçesiyle, söz konusu sürenin uygulanmasını bertaraf etmenin kendi görevi olmadığını hatırlatmaktadır (bk. örneğin, [Sabri Güneş/Türkiye](#) [BD], no. 27396/06, §§ 28-31, 29 Haziran 2012 ve [Walker/Birleşik Krallık](#) (k.k.), no. 34979/97, AİHM 2000-I). Mahkeme ayrıca, bu süre sınırının değerlendirilmesinde önemli olanın, başvuranın davalı Devlete, bu amaçla uygun iç hukuk yollarını kullanarak iddia edilen ihlalleri önleme veya düzeltme fırsatı vermiş olması ve bunların sonuca vardığı nihai kararı takip eden altı ay içinde Mahkemeye başvuruda bulunmuş olması olduğunu hatırlatmaktadır.

58. Mahkeme mevcut davada, başvuranın, Çocuk Sosyal Hizmetleri tarafından işlenen kusurlara ilişkin dairenin sorumluluğu konusunu Danıştaya taşımakla, bu mahkemeyi Sözleşme'nin 3 ve 9. maddelerinin iddia edilen ihlallerini telafi edecek ve Sözleşme'nin 6 ve 13. maddelerinin iddia edilen ihlallerini önleyecek duruma getirdiğini gözlemlemektedir. Mahkeme bu bağlamda, başvuranın dört yıllık zaman aşımı kurallarının uygulanmasına itiraz etmek için temyiz başvurusunda bulunma olanağına sahip olduğunu (bk. yukarıda 44. paragraf) ve böyle bir başvuruda bulunmakla ve bunun sonucunu beklemekle suçlanamayacağını gözlemlemektedir ([Tarak ve Depe/Türkiye](#), no. 70472/12, § 48, 9 Nisan 2019). Danıştay tarafından 9 Mart 2012 tarihinde verilen ve başvurana 13 Mart 2012 tarihli yazı ile tebliğ edilen kabul edilemezlik kararı, bu nedenle, - Sözleşme'ye Ek 15 No.lu Protokol'ün 4. maddesinin yürürlüğe girmesinden önce geçerli olan versiyonunda- Sözleşme'nin 35. maddesinin 1. fıkrasında öngörülen altı aylık sürenin başladığı ulusal hukukta verilmiş nihai karardır. Bu nedenle, 3 Eylül 2012 tarihinde yapılan başvuru, vaktinden sonra sunulmamıştır.

59. Daha sonra, mevcut davanın özel niteliği göz önüne alındığında, Mahkeme öncelikle başvuran tarafından Sözleşme'nin 6 ve 13. maddeleri bağlamında ileri sürülen, dört yıllık zaman aşımı kurallarının uygulanmasına ilişkin

şikâyeti; bu şikâyete ilişkin sonuç açısından, Sözleşme'nin 3 ve 9. maddeleriyle ilgili olanları inceleyecekti.

II. DÖRT YILLIK ZAMAN AŞIMI KURALLARININ UYGULANMASI NEDENİYLE İDDİA EDİLEN İHLALLER HAKKINDA

60. Başvuran, Sözleşme'nin 6 ve 13. maddelerine dayanarak, idare mahkemeleri önünde açtığı tazminat davası kapsamında taleplerini ileri sürmenin mümkün olmamasından şikâyet etmektedir. Söz konusu ulusal mahkemelerin, 31 Aralık 1968 tarih ve 68-1250 sayılı Kanun'la öngörülen dört yıllık zaman aşımı süresine ilişkin kuralları çok kısıtlayıcı ve hatta yanlış uyguladıklarını ileri sürmektedir. Mahkeme, başvuranın, ulusal makamlara karşı açılan tazminat davasının etkinliğini değil, yalnızca davanın özel koşullarında zaman aşımı kurallarının uygulanmasını sorguladığını kaydetmektedir.

61. Davaya ilişkin olay ve olguların hukuki nitelendirmesi konusunda takdir yetkisine sahip olan Mahkeme, davanın özel koşullarında, bu şikâyeti Sözleşme'nin 3 ve 9. maddelerle birlikte yalnızca 13. maddesi açısından incelemenin uygun olduğu kanaatine varmaktadır. Medeni hak ve yükümlülükler söz konusu olduğunda, 6. maddenin 13. maddeye nazaran *özel hüküm (lex specialis)* olduğunu ve 13. maddenin gerekliliklerinin, daha katı olan 6. maddenin gereklilikleri kapsadığını hatırlatmaktadır ([Baka/Macaristan](#), [BD], no. 20261/12, § 181, 23 Haziran 2016). Bunun yanı sıra, başvuran, tazminat davasının incelenmesinde zaman aşımı kurallarının uygulanmasından şikâyet etmekte ve esas olarak, davanın özel koşullarında etkili bir hukuk yoluna başvurma hakkına saygı gösterilmesi hususunu gündeme getirmektedir.

Sözleşme'nin 13. maddesi aşağıdaki şekildedir:

“İşbu Sözleşme’de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, söz konusu ihlal resmi bir hizmetin ifası için davranan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir.”

62. Başvuran ilk olarak, kendi davasında ulusal mahkemeler tarafından uygulandığı şekliyle, zaman aşımının başlangıç noktasına itiraz etmektedir. İçinde bulunduğu mezhepsel baskı nedeniyle bu sürenin başlamadığını ileri sürmektedir. İdari mahkemelerin, 1994 yılının yazında mezhepsel çevresinin etkisinden kurtulmuş olarak görülmesi gerektiğini yönünde yanlış bir değerlendirme yaparak, bu başlangıç noktasını çok katı değerlendirdiğini düşünmektedir. Başvuran, tecavüz

ve cinsel saldırı olaylarından şikâyet etmek amacıyla Cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunabildiği 19 Mart 1999 tarihine kadar bu mezhepsel etkinin neden olduğu psikolojik baskı altında kaldığını iddia etmekte ve ancak bu tarihten itibaren söz konusu baskıdan gerçekten kurtulduğunu vurgulamaktadır. Öte yandan ve her halükarda başvuran, zaman aşımı süresinin, Çocuk Sosyal Hizmetlerine gönderdiği 16 Kasım 1998 tarihli mektubuyla ve genel olarak “çeşitli usul olayları” ile kesintiye uğradığını ileri sürmektedir.

63. Hükümet, yerel mahkemelerin zamanaşımı süresini, başvuranın Çocuk Sosyal Hizmetleri tarafından işlenen kusurların zararlı sonuçlarını anlayabildiği tarihi takip eden yılın 1 Ocak tarihinden, yani 1 Ocak 1995’ten itibaren işlemeye başladığını hatırlatmaktadır. Başvuranın o sırada yirmi üç yaşında olduğunu, koruyucu ailesiyle ilişkisini kestiğini ve 1994 yılının yazında Yehova Şahitlerinin sorumlularıyla görüşerek, maruz kaldığını iddia ettiği istismar olayları hakkında onlara bilgi verdiğini iddia etmektedir. Dört yıllık sürenin, başvuranın tazminat yolunu kullanabileceği makul süreyi teşkil ettiğini ileri sürmektedir. Dört yıllık zaman aşımından kaynaklanan bu hukuk yoluna ilişkin kısıtlamanın uygulanabilir hukukun üstünlüğüne uygun olarak uygulandığını ve ulusal mahkemeler tarafından yapılan değerlendirmeye göre, başvuran tarafından ileri sürülen 16 Kasım 1998 tarihli mektubun, Danıştayın içtihadı göz önüne alındığında kesintiye uğraticı bir niteliğe sahip olarak değerlendirilemeyeceğini eklemektedir.

64. Mahkeme, başvuranın Sözleşme’nin 3 ve 9. maddeleri kapsamında “savunulabilir” bir şikâyeti olduğu (bk. aşağıda 89 ila 105 ve 109 ila 118. paragraflar) ve dolayısıyla 13. maddenin uygulanabilir olduğu kanaatindedir.

65. Mahkeme, Sözleşme’nin 13. maddesi bağlamındaki şikâyetin başkaca herhangi bir kabul edilemezlik gerekçesiyle bağdaşmadığını tespit ederek, kabul edilebilir olduğuna karar vermektedir.

66. Mahkeme 13. maddenin, gerektiği takdirde, Sözleşme’yle güvence altına alınan hakların ihlalini içeren eylem veya ihmaller nedeniyle Devlet görevlilerinin veya organlarının sorumluluğunu tesis edecek bir mekanizma gerektirdiğini ve ihlalden kaynaklanan zararın tazmin edilmesi ve ilke olarak uygulamaya konulan tazminat rejiminin bir parçası olması gerektiğini hatırlatmaktadır ([O’Keeffe/İrlanda](#) [BD], no. 35810/09, § 177, AİHM 2014

(özetler)). Mevcut davada sadece ikinci husus - tazminatla ilgili olan- söz konusudur.

67. Mahkeme, başkaca etkili hukuk yolları bulunmadığı iddiasını dikkate alarak, mahkemeler tarafından dört yıllık zaman aşımı kurallarına ilişkin yapılan başvurunun (yukarıda 43 ve 44. paragraflar), maruz kaldığı cinsel istismar ve dinine saygı gösterilmemesi nedeniyle başvurunu, sosyal hizmetlerin sorumluluğunu kabul ettirmek ve zararlarının tazmin edilmesini talep etmek için etkili bir hukuk yoluna başvurma hakkından mahrum bırakma etkisine sahip olup olmadığını değerlendirmelidir.

68. Sözleşme'nin 6. maddesi ile güvence altına alınan mahkemeye erişim hakkı ile ilgili yerleşik içtihatlarla göre, yasal zaman aşımı süreleri bu hakka getirilen meşru kısıtlamalar arasında yer alıp bazı önemli amaçlara hizmet etmektedir: Davalar için bir süre belirleyerek hukuki güvenliği güvence altına almak, çürütülmesi zor olabilecek vaktinden sonra yapılmış iddialara karşı potansiyel sanıkları korumak ve mahkemelerin, artık güvenilirmez ve üzerinden zaman geçmiş olması nedeniyle yetersiz kalacak kanıtlara dayanarak uzak geçmişte meydana gelmiş olaylarla ilgili karar vermelerinin istenmesi halinde ortaya çıkabilecek adaletsizlikleri önlemek (bk. örneğin, [Stubbings ve diğerleri/ Birleşik Krallık](#), 22 Ekim 1996, §§ 51-52, *Hüküm ve Kararların Derlemesi* 1996-IV, [Stagno/Belçika](#), no. 1062/07, § 26, 7 Temmuz 2009 ve [Sanofi Pasteur Fransa](#), no. 25137/16, § 50, 13 Şubat 2020). İlke olarak, Sözleşmeciler Devletler bu tür düzenlemeleri hazırlarken geniş bir takdir yetkisine sahiptir (yukarıda anılan *Sanofi Pasteur* kararı, § 57).

69. Mahkeme aynı zamanda, ulusal mevzuatı yorumlama görevinin öncelikle ulusal makamlara, özellikle ilk derece mahkemelerine ve yüksek mahkemelere düştüğünü de hatırlatmaktadır. Mahkemenin görevi, benzer bir yorumun etkilerinin, Sözleşme'yle uyumluluğunu denetlemekle sınırlıdır. Bu nedenle, benimsenen yorum keyfi veya açıkça mantıksız olmadıkça, Mahkeme, bu mahkemeler tarafından ulusal mevzuatın yorumlanmasına saygı gösterecek ve görevi, etkilerinin Sözleşme ile uyumlu olup olmadığını belirlemekle sınırlı olacaktır. (bk. 6. maddenin 1. fıkrasına ilişkin içtihatlar arasında, § 1, [Guðmundur Andri Ástráðsson/İzlanda](#) [BD], no.26374/18, § 244, 1 Aralık 2020).

70. Son olarak, zaman aşımı süresinin miktarına ilişkin olarak Mahkeme, dört yıllık bir zaman aşımı süresinin idari sorumluluk konusunda kendisine aşırı derecede kısa gelmediğine karar verdiğini hatırlatmaktadır (*Vo/Fransa* [BD] 53924/00, § 93, AİHM 2004-VIII).

71. Mevcut davada, Sözleşme'nin 13. maddesi kapsamında ortaya çıkan meseleleri değerlendirmek için Mahkeme, başvuranın Tarn-et-Garonne Valiliğinin sorumlu tutulması için idari hâkim önünde açık bir hukuk yoluna sahip olduğunu ancak bunun kullanılmasının zaman aşımı kurallarına aykırı olduğunu tespit etmektedir.

72. Mahkeme bu nedenle, mevcut davada meşru bir amaç güttüğü tartışmalı olmayan bu kuralların uygulanmasının, başvuranın iddia ettiği gibi, aşırı kısıtlayıcı ve dolayısıyla izlenen amaçla orantısız olup olmadığını araştırarak etkili bir hukuk yoluna başvurma hakkını ihlal edip etmediğini belirlemelidir.

73. Bu bağlamda Mahkeme, ulusal mahkemelerin zaman aşımı süresinin başlangıç noktasını 1 Ocak 1995, yani başvuranın mezhepsel çevresinin etkisinden kurtulduğunu düşündükleri ve Tarn-et-Garonne Valiliğinin sorumluluğunu üstlenmesine imkân tanıyan, Çocuk Sosyal Hizmetleri tarafından işlenmiş olabilecek hataların zarar verici sonuçlarını değerlendirecek durumda olduğu, takip eden yılın 1 Ocak günü olarak belirlediklerini kaydetmektedir. Ulusal mahkemeler, o sırada 23 yaşında olan başvuranın, uğradığı zararı değerlendirebilecek durumda olduğu kanaatine varmışlardır. Mahkeme, başvuranın tazminat davası açmak için 1 Ocak 1995'ten 31 Aralık 1998 tarihine kadar dört yıllık bir süreye sahip olduğunu kaydetmektedir.

74. Mahkeme daha sonra ilk derece ve temyiz mahkemelerinin, başvuranın zaman aşımı süresinin kesintiye uğradığı yönündeki iddiasını Tarn-et-Garonne'nun, DDASS'a (Sosyal ve Sağlık İşleri Bölgesel Delegasyonu) hitaben 16 Kasım 1998 tarihli bir mektup göndererek reddettiğini kaydetmektedir. Bordeaux İdari İstinaf Mahkemesi tarafından onaylanan, Toulouse İdare Mahkemesine göre, başvuranın yerleştirme dosyasına bakmak için tamamlanması gereken formalitelere ilişkin bilgi talep ettiği bu mektup, dört yıllık zaman aşımını kesintiye uğratan olaylarla ilgili bir talep veya ödeme talebi olarak kabul edilemez (bk. yukarıda 40. paragraf).

75. Ancak, bir yandan etkili başvuru hakkı ile diğer yandan sanığın hukuki güvenlik hakkı arasındaki kısıtlamanın bağlamında kurulacak dengeye ilişkin olarak, Mahkeme birçok defa, ilgili usul kurallarını uygularken ulusal mahkemelerin, davanın hakkaniyetine hanel getirecek kadar abartılı şekilcilikten ve kanunla öngörölmüş olan usul şartlarının ortadan kalkmasına neden olacak kadar aşırı bir esneklikten kaçınmaları gerektiğinin altını çizmiştir (*gerekli değışiklikler yapılmak koşuluyla (mutatis mutandis)* [Eşim/Türkiye](#), no. 59601/09, § 21, 17 Eylül 2013 ve yukarıda anılan *Sanofi Pasteur* kararı, § 57).

76. Mevcut davada, bir yandan, başvuranın, yirmi üç yaşındayken, 1994 yılının yazında Yehova Şahitlerinin üyelerine güvendiğı, Çocuk Sosyal Hizmetleri tarafından işlendiğı iddia edilen kusurların zararlı sonuçlarını değerdendirebilecek bir konumda olduğı; diğer yandan 16 Kasım 1998 tarihli talebin, yerleştirme dosyasına başvurma talebinin nedenini ve başvuran tarafından söz konusu dosyanın belgelerine ilişkin bilgisinin zaman aşımı süresi üzerindeki etkilerini yeterince incelemeyen, zaman aşımı süresini kesintiye uğrattığının düşünölemeyeceğini dikkate alarak (yukarıda 19. paragraf), Mahkeme, ulusal mahkemelerin, başvuranın davasının esasına ilişkin incelemeyi engelleyecek şekilde usuli bir gereklilik uyguladıkları kanaatindedir. Bunun yanı sıra, ilke olarak kesinlikle meşru olan böyle bir gerekliliğın yorumlanması ve uygulanması, belirli durumlarda, ilk derece mahkemeleri ve yüksek mahkemeler tarafından etkin korunma hakkının ihlaline yol açabilir. [Béleş ve diğerleri/Çek Cumhuriyeti](#), no. 47273/99, § 50, AİHM 2002-IX). Bu bağlamda Mahkeme, mevcut davada başvuranın, Toulouse İdare Mahkemesi önünde, 24 Şubat 1999 tarihinde oluşturduğu yerleştirme dosyasına başvurabilmeye yönelik 16 Kasım 1998 tarihli talebini, idarenin cevabı 22 Ocak 1999 tarihine kadar gelmediğı için, vaktinden sonra yapmış olmakla suçlanamayacağını gözlemlemektedir (yukarıda 19. paragraf). Mahkeme, 2010 ve 2012 yılları arasında karar veren ulusal mahkemelerin, başvuran tarafından başlatılan cezai ve idari yargılamalara ilişkin ellerinde bulunan tüm bilgilerle birlikte, bu olgusal unsurları dikkate alarak, başvuranın, dosyasındaki ulusal makamların iddia edilen başarısızlığını açığa vuran belgelerden ancak 24 Şubat 1999 tarihinden itibaren haberdar olduğı sonucuna varmak için bu olgusal unsurları dikkate alabileceklerini ve başvuranın uğradığı zararın idareden kaynaklandığını

göstermeye ve tazminat davası açmaya imkân veren “yeterli bilgiye” sahip olduğunu kaydetmektedir (yukarıda 44. paragraf).

77. Mahkemenin görüşüne göre, 31 Aralık 1968 tarihli Kanun’un 3. maddesinin gerektirdiği üzere, dört yıllık zaman aşımına ilişkin kuralların idare mahkemeleri tarafından sorgusuz sualsiz uygulanması, ulusal makamların iddia edilen başarısızlığını gösteren ve böylece yalnızca ulusal makamları etkili bir şekilde sorumlu tutmasını sağlayan yeterli kanıtlara sahip olduğu tarihte, başvuran tarafından açılan tazminat davasını etkisiz hale getirmiştir. Mahkeme, mevcut davanın çok özel koşullarında, ulusal mahkemelerin, etkili başvuru hakkı gerekliliğiyle bağdaşmayan aşırı şekilcilik sergiledikleri sonucuna varmaktadır.

78. Mahkeme ayrıca, Hükümetin, ceza davasının kapanması ve tazminat davasının reddedilmesinin ardından, başvuranın Sözleşme’nin 3 ve 9. maddeleriyle birlikte 13. madde anlamında başkaca etkili iç hukuk yollarına sahip olduğu iddiasında bulunmadığını kaydetmektedir.

79. Sonuç olarak, mevcut davada, Sözleşme’nin 3 ve 9. maddeleriyle birlikte 13. maddesi ihlal edilmiştir.

III. SÖZLEŞME’NİN 3. MADDESİNİN ESAS YÖNÜNDEN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

80. Başvuran, Çocuk Sosyal Hizmetlerinin, küçük çocukken yanına yerleştirildiği koruyucu aile bünyesinde maruz kaldığı cinsel istismardan kendisini korumadığından şikâyet etmektedir. Başvuran, Sözleşme’nin 3. maddesini ileri sürmektedir. Bu madde aşağıdaki şekildedir:

“Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz.”

A. Kabul Edilebilirlik Hakkında

81. Mahkeme, bu şikâyetin Sözleşme’nin 35. maddesinin 3. fıkrasının a) bendi anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını ve öte yandan, başka herhangi bir kabul edilemezlik gerekçesiyle bağdaşmadığını tespit ederek, şikâyetin kabul edilebilir olduğuna karar vermektedir.

B. Esas Hakkında

1. Tarafların İddiaları

82. Başvuran, bir yandan, koruyucu ailelerin ve koruyu aile yanına yerleştirilen çocukların yaşam koşullarının izlenmesine yönelik denetim

mekanizmanın yeterince koruyucu olmadığını ve diğer yandan Çocuk Sosyal Hizmetlerinin, koruyucu ailesinin yanına yerleştirilmesini denetleme ve izleme görevlerini yerine getirmediğini ileri sürmektedir. Başvuran, sosyal hizmetlerin eksikliklerinin, insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleye maruz kalmasını mümkün kıldığını düşünmektedir. Başvurana göre, koruyucu ailenin dini uygulamalar konusundaki bilgisizliği, Çocuk Sosyal Hizmetlerinin görevini yerine getirme konusundaki eksikliğini göstermektedir. Başvuran 1988 yılının Eylül ayında, henüz küçük bir çocukken hastaneye kaldırıldığında koruyucu ailenin her türlü kan naklini reddetmesinin, Çocuk Sosyal Hizmetlerini, bu ailedeki yaşam koşulları konusunda telaşa düşürmesi gerektiğini, ancak hiçbir şey olmadığını eklemektedir. Çocuk Sosyal Hizmetleri tarafından gerçekleştirilen ziyaret ve görüşmelere ilişkin tutanakların Hükümet tarafından ibraz edilmesinin, takibinin, koruyucu aile içindeki yaşam koşullarına güvenmek için yeterli olduğunu göstermediğini düşünmektedir.

83. Hükümet, başvuranın küçük çocukken, çocuk bakıcısının kocası M.B. tarafından cinsel istismara uğradığına ve bu eylemlerin, Sözleşme'nin 3. maddesi anlamında insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele oluşturacak kadar ciddi olduğuna itiraz etmemektedir. Bir yandan olayların meydana geldiği dönemde yürürlükte olan mevzuatın başvuran için yeterli koruma sağladığı, diğer yandan Tarn-et-Garonne Çocuk Sosyal Hizmetlerinin, kaldığı süre boyunca başvuranın koruyucu ailenin yanına yerleştirilme koşullarının denetimi, takibi ve gözetimi görevlerini yerine getirdiği kanaatindedir. Başvuranın koruyucu ailesi içinde cinsel saldırı kurbanı olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu gösteren ve konu olduğu düzenli denetim ve takibe rağmen, başvuranın maruz kaldığı kötü muamele konusunda ulusal makamları telaşa düşürecek hiçbir kanıt bulunmadığını da eklemektedir. Başvuranın, Çocuk Sosyal Hizmetleri nezdinde, koruyucu ailesi hakkında en ufak bir şikâyetle bulunmadığını ileri sürmektedir. Hiçbir zaman koruyucu aileyi değiştirme talebinde bulunmadığını ve bilakis 1989 yılında reşit olduğunda, bu ailede kalmaya devam etmek istediğini belirtmektedir. Ayrıca, tecavüz ve cinsel saldırı eylemlerinin başvuran tarafından 19 Mart 1999 tarihli şikâyetinde bildirilmesi üzerine, Cumhuriyet savcısı tarafından ceza soruşturması başlatıldığını ve soruşturmaların sorgu hâkimi tarafından yürütüldüğünü ileri sürmektedir.

2. *Mahkemenin Değerlendirmesi*a) **Genel İlkeler**

84. Mahkeme, 3. maddenin, demokratik toplumların temel değerlerinden birine yer verdiğini hatırlatmaktadır. Kesin ifadelerle, işkence ve cezayı veya insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleyi yasaklamaktadır. Devletin kendisi dışındaki varlıklar tarafından gerçekleştirilen kötü muamele nedeniyle 3. madde kapsamında sorumlu tutulup tutulamayacağı sorusuna ilişkin olarak, Mahkeme, Sözleşme'nin 1. maddesinin Yüksek Sözleşmeci Tarafların kendi yetki alanlarındaki herkese Sözleşme'de yer alan hak ve özgürlükleri garanti etme yükümlülüğü yüklediğini ve 3. maddeyle birlikte, bu kişilerin, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye -özel şahıslar tarafından yapılanlara bile- maruz kalmasını önlemek amacıyla uygun tedbirler almalarını gerektirdiğini belirtmektedir. Söz konusu tedbirler, özellikle çocuklar ve diğer savunmasız kişiler için etkili korumaya imkân vermeli ve yetkililerin bildiği veya bilmesi gereken kötü muameleyi önlemeye yönelik makul önlemler içermelidir (bk. *gerekli değişiklikler yapılmak koşuluyla (mutatis mutandis) Z ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], no. 29392/95, § 73, AİHM 2001-V, *E. ve diğerleri/Birleşik Krallık*, no. 33218/96, § 88), 26 Kasım 2002, *M.C. ve A.C./Romanya*, no. 12060/12, §§ 109-110, 12 Nisan 2016 ve *D.M.D./Romanya*, no.23022/13, §§ 40-41, 3 Ekim 2017).

85. Sözleşme'nin 3. maddesinden kaynaklanan pozitif yükümlülük, özellikle en ciddi davalarda, ceza alanındaki hükümlerin benimsenmesi ve bunların pratikte etkili bir şekilde uygulanması yoluyla, bireylerin fiziksel ve manevi bütünlüklerine yönelik saldırılara karşı yeterince korunmalarını sağlayan yasal ve düzenleyici bir çerçevenin oluşturulmasını gerektirmektedir. Daha spesifik olarak, çocukların cinsel istismarı ve tecavüz gibi ciddi eylemler hususunda, etkili ceza hükümleri kabul etmek Üye Devletlere aittir. Bu yükümlülük, Lanzarote Sözleşmesi'nin özellikle 18 ila 24. maddeleri gibi diğer uluslararası hükümlerden de kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda Mahkeme, Sözleşme'nin uluslararası hukuk ilkelerine, özellikle de insan haklarının uluslararası korunmasına ilişkin ilkelere uygun olarak uygulanması gerektiğini hatırlatmaktadır (*X ve diğerleri/Bulgaristan* [BD], no. 22457/16, § 179, 2 Şubat 2021).

86. Bu pozitif koruma yükümlülüğü, özellikle savunmasız ve yetkililerin münhasıran kontrolü altında olduklarında, çocukların sağlığını ve esenliğini

koruma görevini üstlenmekle sorumlu bir kamu hizmeti kapsamında özel bir önem kazanmaktadır (bk. ilköğretim bağlamında, (yukarıda anılan *O’Keeffe* kararı, § 145 ve engelli çocuklar için bir yurt bağlamında ve Sözleşme’nin 2. maddesi açısından, [Nencheva ve diğerleri/Bulgaristan](#), no.º 48609/06, §§ 106-116, 18 Haziran 2013). Gerektiği takdirde, özel tedbirler ve güvencelerin kabul edilmesini gerektirebilir. Mahkeme bu nedenle, küçük çocukların cinsel istismarı vakalarıyla ilgili olarak, özellikle de bu tür istismarların failinin, çocuk üzerinde otorite konumunda olduğu durumlarda, tespit ve bildirim mekanizmalarının, ceza kanunlarının etkili bir şekilde uygulanmasının temel koşulu olduğunu belirtme fırsatına sahip olmuştur.

87. Mahkeme, kendisini ulusal makamların yerine koymanın ve onların yerine, Sözleşme’nin 3. maddesinin yüklediği pozitif yükümlülüklerle uyulmasını taahhüt edebilecek çok çeşitli tedbirler arasından seçim yapmanın görevleri dâhilinde olmadığını belirtmektedir ([Opuz/Türkiye](#), no. 33401/02, § 165, AİHM 2009). Bunun yanı sıra, Sözleşme’nin 19. maddesi ve amacının, teorik veya yanıltıcı değil, somut ve etkili hakları güvence altına almak olduğu ilkesi uyarınca, Mahkeme, Devletlerin kendi yetki alanları altındaki kişilerin haklarını koruma yükümlülüklerini gerektiği gibi yerine getirmelerini sağlamalıdır. Yetkili makamların yanıtının yeterliliği hususu, Sözleşme bakımından bir sorun oluşturabilir ([Talpis/İtalya](#), no. 41237/14, § 103, 2 Mart 2017 ve [Association Innocence en Danger ve Association Enfance et Partage/Fransa](#), no. 15343/15 ve 16806/15, §§ 157-158, 4 Haziran 2020).

88. Mahkeme son olarak, olay ve olguları edinilen bilgiler doğrultusunda geriye dönük olarak incelerken de dikkatli olmalıdır ([Bubbins/Birleşik Krallık](#), no. 50196/99, § 147, AİHM 2005-II (özetler)). Bu, birkaç yıl öncesine dayanan olaylarla ilgili bu gibi bir davada, ilgili dönemde yetkili makamların bildiği veya bilmesi gerekenler temelinde bir değerlendirme yapılması gerektiği anlamına gelmektedir (bk. *gerekli değişiklikler yapılmak koşuluyla (mutatis mutandis)*, [Kurt/Avusturya](#), [BD], no. 62903/15, § 160, 15 Haziran 2021).

b) Bu İlkelerin Mevcut Davada Uygulanması

89. Mahkeme, başvuranın yerleştirildiği andan itibaren, bir yandan çok küçük yaşta olması (yerleştirme tedbirinin başında beş yaşında) ve diğer yandan, ebeveyn bakımından yoksun bir çocuk olma durumu göz önüne alındığında, özellikle savunmasız bir durumda olduğunu tespit etmektedir. Bu bağlamda, ceza

yargılamasından ve yalnızca kısmen M.B. tarafından itiraz edildiği anlaşıldığı üzere, birkaç yıl boyunca maruz kaldığı cinsel istismar, Sözleşme'nin 3. maddesinin uygulama alanına girecek kadar ciddidir ki bu durum tartışma konusu değildir.

90. Mahkeme ayrıca, başvuranın durumunun, yukarıda anılan *Z ve diğerleri ile E ve diğerleri* davalarındaki başvuruların durumundan biraz farklı olduğunu, aileleriyle birlikte yaşadıklarını ve zaman zaman sosyal hizmetlerden ev yardımı aldıklarını gözlemlemektedir. Nitekim çocuk hâkimin verdiği bir kararla, Çocuk Sosyal Hizmetlerine emanet edilen başvuran, doğrudan ve sürekli olarak bu hizmetin koruması altına alınmıştır.

91. Uygun bir cezalandırıcı yasal çerçeve oluşturma yönündeki pozitif yükümlülüğü ile ilgili olarak, Mahkeme öncelikle, başvuranın, davalı Devletin iç hukukunda cinsel istismarın önlenmesini ve cezalandırılmasını sağlamaya yönelik bir ceza mevzuatının varlığını Sözleşme'nin 3. maddesi açısından şikâyet konusu yapmadığını vurgulamaktadır.

92. Bu bağlamda Mahkeme, başvuranın azınlığı sırasında, yani 1976 yılından 1989 yılına kadar olayların meydana geldiği dönemde, Fransız Devletinin cinsel saldırıya ilişkin bir ceza mevzuatının hem mağdurun azınlığını hem de fail sıfatını, özellikle de üst düzey bir kişi veya mağdur üzerinde otoritesi olan bir kişi söz konusu olduğu durumlarda, dikkate aldığını tespit etmektedir. Verilen cezalar, mağdurun yaşı ve/veya fail sıfatı nedeniyle ağırlaştırılmıştır (yukarıda 46 ve 47. paragraflar). Söz konusu metinler, somut olayda başvuran tarafından şikâyet edilen olay ve olguları kapsayabilecek nitelikte görünmektedir. Ayrıca, Sözleşme'nin 3. maddesinin esas yönü kapsamında Devlet için doğan pozitif yükümlülükler çerçevesinde yeterli tespit ve bildirim mekanizmalarının varlığı sorununa ilişkin olarak, dava yetkili makamlarının dikkatine sunulduktan sonra usuli yükümlülüklerin devreye girdiğini hatırlatmak gerekmektedir (yukarıda anılan *O'Keeffe*, § 173). Başvuranın şikâyeti sadece Sözleşme'nin 3. maddesinin esas yönünü amaçlasa da Mahkeme yine de bağlamsal amaçlar doğrultusunda, somut olayda, başvuranın 1999 yılında bir suç duyurusunda bulunduğu derhal bir ön soruşturma açıldığını ve 2000 yılında müdahil tarafın oluşturulmasıyla birlikte bir suç duyurusunda bulunduğu bir soruşturma açıldığını gözlemlemektedir (yukarıda 20 ila 31. paragraflar).

93. Yukarıda belirtilen hususları göz önünde bulundurarak, Mahkeme, davalı Devlet tarafından o dönemde yürürlükte olan cezalandırıcı yasal çerçevenin, uygun tespit ve önleme tedbirleri ve mekanizmaları ile desteklenmesi koşuluyla, yerleştirilen çocukların, belirli bir davada gerçek kişiler tarafından işlenebilecek bütünlüklerine yönelik ciddi zararlara karşı korunmasını sağlamak için uygun olduğunu gözlemlemektedir.

94. Başvuranın şikâyetinin özünü oluşturan tespit ve bildirim mekanizmaları gibi önleyici koruma tedbirlerinin aynı zamanda uygulanmasına yönelik pozitif yükümlülük ile ilgili olarak, Mahkeme, başvuranın Çocuk Sosyal Hizmetleri adlı bir birimin koruması altına alındığını tespit etmektedir. Güvenliğini, refahını ve korunmasını sağlamak amacıyla yasal bir yükümlülüğe sahip olan bu birimin, özellikle düzenli ev ziyaretleri ve görüşmeler yapması, okul müdürleri ve kurumlarla irtibat kurması ve yerleştirilen çocuğun durumu hakkında çocuk hâkimlerine bilgilendirmek için periyodik raporlar kaleme alması gerekmektedir (yukarıda 53. paragraf). Kanunun yürürlüğe girdiği 6 Haziran 1984 tarihinden itibaren, reşit olmayan çocukların durumuna ilişkin raporun periyodu yılda en az bir kez olarak belirlenmiştir (yukarıda 53. paragraf).

95. Mahkeme, bu unsurları göz önünde bulundurarak, olayların meydana geldiği dönemde, yukarıda belirtilen baskıcı yasal düzenlemeyi tamamlayan, koruyucu ailelerde kötü muamele risklerini önlemeye ve tespit etmeye imkân veren bir dizi tedbir ve mekanizma öngören uygun bir yasal çerçevenin bulunduğunu tespit etmektedir (aşağıda 92 ila 95. paragraflar).

96. Bu tespit ve önleme tedbirlerinin ve mekanizmalarının uygulanmasına ilişkin olarak, Mahkeme, Hükümet tarafından sunulan belgeler dikkate alındığında, söz konusu yaklaşık on iki yıllık süre zarfında sadece altı ziyaretin gerçekleştirildiğini tespit etmektedir (başvuranın koruyucu ailesinin yanına geldiği 14 Aralık 1976 tarihinden, geçirdiği kazanın ardından cinsel istismarın sona erdiği 9 Eylül 1988 tarihine kadar). İlk ziyaretin, yerleştirme sırasında beş yaşında olan başvuranın yerleştirilmesinden yaklaşık on bir ay sonra gerçekleştirilmiş olması, bu dönemin, başvuran için özellikle hassas ve çok önemli bir dönem olduğunu ve başvuranın yerleştirilmesinin en başındaki durumundan emin olmak için herhangi bir adımın atılmadığını belirtmektedir. Ayrıca, bu ziyaretler düzenli bir şekilde

gerçekleştirilmemiştir. Nitekim ziyaretler 7 Kasım 1977 ve 19 Temmuz 1978 tarihlerinde gerçekleştirilmiş olsa da bir sonraki ziyaret, 3 Nisan 1981 tarihinde, yani iki buçuk yıldan fazla bir süre sonra gerçekleşmiştir (yukarıda 16. paragraf). Daha sonra, 20 Temmuz 1982 ve 23 Şubat 1983 tarihlerinde ziyaretler gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, bir sonraki ziyaret 18 Mayıs 1988 tarihinde, yani beş yıldan fazla bir süre sonra yapılmıştır. Ayrıca, ziyaret raporları okunduğunda, bu raporların oldukça kısa ve resmi olduğu görülmektedir. Her ne kadar 19 Temmuz 1978 tarihli raporda, M.B. tarafından kabul edilen ilk cinsel saldırganlık eylemlerinin tespit edilebildiği bir zamanda (yukarıda 31. paragraf), başvuranın gerginlik durumundan ve hazırlık kursunu tekrarlamasından (yukarıda 16. paragraf) bahsedilse de Çocuk Sosyal Hizmetleri birimindeki görevlilerin başvuranla kendi binalarında düzenli olarak bireysel görüşmeler yaptığını gösteren herhangi bir unsur tespit etmeye imkân vermemektedir. Mahkemenin görüşüne göre, bu işaretler, başvuranın yerleştirildiği andan itibaren durumuna özel bir dikkat gösterilmesini ve her halükârda, ev ziyareti yapmak veya başvuranla kişisel bir görüşme öngörmek için 19 Temmuz 1978 tarihli ziyaretin üzerinden iki buçuk yıldan fazla bir süre geçmesini beklememeyi gerektirirdi.

97. Mahkeme ayrıca, Hükümetin, Çocuk Sosyal Hizmetleri ile başvuranın kayıtlı olduğu okulların müdürleri arasında bir bağlantı olduğunu haklı gösteren herhangi bir belge sunmadığını kaydetmektedir (yukarıda 16. paragraf). Ayrıca, 7 Eylül 1984 tarihinden itibaren çocuk hâkimine her yıl durum raporu gönderilmesini zorunlu kılan kanunun yürürlüğe girmesinden sonra (yukarıda 53. paragraf), 26 Kasım 1986 ve 21 Kasım 1988 tarihlerinde iki yıldan fazla arayla sadece iki sosyal rapor hazırlanmıştır. Dolayısıyla, Hükümetin ileri sürdüğünün aksine ve Mahkemenin elinde bulunan unsurları göz önünde bulundurarak, başvuranın Çocuk Sosyal Hizmetleri tarafından düzenli ve yeterince izlendiği görülmemektedir.

98. Mahkeme ayrıca, başvuranın da ifade ettiği gibi, koruyucu aile tarafından bakıldığı ilk on yıl boyunca, Çocuk Sosyal Hizmetleri yetkililerinin B. çiftinin ile çocuklarının Yehova Şahitleri mensubu olduklarını ve başvurunu bu cemaatin toplantılarına ve vaaz faaliyetlerine götürdüklerini bilmediklerini kaydetmektedir. Başvuranın ve B. ailesinin dini uygulamalarına ilişkin bu bilgisizlik- ki bu durum Sözleşme'nin 9. maddesi ışığında ayrıca inceleme konusu

olacaktır- Çocuk Sosyal Hizmetlerinin yaşam koşullarını izlemedeki başarısızlığının boyutunu ortaya koymaktadır.

99. Hükümet, olayların meydana geldiği dönemde, ulusal makamları başvuranın maruz kaldığı kötü muameleler hakkında uyarabilecek herhangi bir unsurun bulunmadığını ve cinsel istismarın varlığının farkında olmadıklarını ya da olamayacaklarını ileri sürmektedir.

100. Ancak Mahkeme, 3. maddede öngörülen kriterin, kamu makamının başarısızlığı olmaksızın insanlık dışı veya aşağılayıcı muamelelerin gerçekleşmeyeceğinin gösterilmesini gerektirmediğini hatırlatmaktadır. Yetkili ulusal makamların, olayların seyrini değiştirme ve başvuranın neden olduğu zararı hafifletme hususunda gerçek bir şansa sahip olabilecek mevcut makul tedbirleri almamış olması, Devlete sorumluluk yüklemek için yeterlidir (yukarıda anılan *E. ve diğerleri* § 99, 26 Kasım 2002, ve yukarıda anılan *O'Keeffe*, § 149). Mahkeme, Devletlerin pozitif yükümlülüğünün, insan davranışının öngörülemezliği ve öncelikler ve kaynaklar açısından yapılması gereken operasyonel seçimler dikkate alındığında, yetkili makamlara dayanılmaz veya aşırı bir yük getirmeyecek şekilde yorumlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte, bu davada yasal olarak öngörülen ve makul ölçüde mevcut olan tespit ve önleme tedbirlerinin uygulanmadığına ilişkin tespit, Toulouse İdare Mahkemesinin kararından da anlaşılmaktadır. Bu sorunu esasa ilişkin olarak inceleyen tek ulusal mahkeme olan İdare Mahkemesi, 28 Aralık 2006 tarihli kararında şu sonuca varmıştır: “*Bu saldırılar, 1983 yılına kadar, çocuk sosyal hizmetlerden sorumlu Devlet biriminin, üzerine düşen ilgilinin söz konusu aileye yerleştirilme koşullarını denetleme sorumluluğunu yerine getirmemesi nedeniyle mümkün olmuştur*” (bk yukarıda 33. paragraf).

101. Nitekim Mahkeme, yetkili ulusal makamların yürürlükteki metinlerde öngörülen kötü muamele risklerini tespit etmeye yönelik önleyici tedbirleri uygulamadıklarını tespit etmiştir. Mahkeme, özellikle bu tedbirlerin etkili bir şekilde uygulanmış olması halinde, Çocuk Sosyal Hizmetleri yetkili görevlilerinin başvuranla güven ilişkisi kurmasına ve ilgiliyi dinlemesine imkân vereceklerini kaydetmektedir. Bu tedbirler daha da belirleyici olmuştur zira 1985 yılında, o zamanlar on dört yaşında olan başvuran, Yehova Şahitleri topluluğunun bir üyesine,

koruyucu aile bünyesindeki M.B. tarafından maruz kaldığı cinsel istismarı anlatmıştır. Ancak aynı dönemde Mahkeme, 23 Şubat 1983 ile 18 Mayıs 1988 tarihleri arasında, yani beş yıllık bir süre boyunca, Çocuk Sosyal Hizmetleri tarafından herhangi bir ev ziyareti düzenlenmediğini de tespit etmiştir (yukarıda 96. paragraf). Hükümet, başvuranın koruyucu ailesi hakkında Çocuk Sosyal Hizmetleri görevlilerine en ufak bir şikâyetle bulunmamış olması nedeniyle maruz kaldığı cinsel istismarın varlığından haberdar olamayacağı gerçeğine dayanamazdı zira o dönemde yürürlükte olan yasal hükümlerin öngördüğü şekilde başvuranın düzenli olarak takip edilmesinde açık bir eksiklik vardı.

102. Bu koşullarda Mahkeme, Çocuk Sosyal Hizmetleri tarafından düzenli takibin yapılmamasının, ilgili yetkili makamlar arasındaki iletişim ve iş birliği eksikliğiyle birleştiğinde, olayların seyri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunun değerlendirilmesi gerektiği kanaatine varmaktadır. Mahkeme, başvuranın korunmasını sağlamak amacıyla iç hukukta geçerli olan kurallarının uygulanmasının yetkili makamlar üzerinde aşırı bir yük oluşturmayacağını da eklemiştir.

103. Yukarıda belirtilen hususlar göz önüne alındığında, Mahkeme, mevcut davanın özel koşullarında, Fransız makamlarının, başvuranı, yerleştirilmesi sırasında M.B. tarafından maruz kaldığı kötü muamelelere karşı koruma yükümlülüklerini yerine getirmedikleri sonucuna varmaktadır.

104. Sonuç olarak, Sözleşme'nin 3. maddesi esas yönden ihlal edilmiştir.

IV. SÖZLEŞME'NİN 9. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

105. Başvuran, koruyucu ailenin, çocuğun dini görüşlerinin yanı sıra öz ailesinin dini görüşlerine de saygı göstermeyi taahhüt ettiği dini tarafsızlık maddesine uymasını sağlamak amacıyla yetkili makamların gerekli tedbirleri almadığından şikâyet etmektedir. Başvuran bu bağlamda, Sözleşme'nin 9. maddesini ileri sürmektedir. Söz konusu madde aşağıdaki gibidir:

“1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir; bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, kamuya açık veya kapalı ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.

LOSTE/FRANSA KARARI

2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, sadece yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlık veya ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli sınırlamalara tabi tutulabilir.”

A. Kabul Edilebilirlik Hakkında

106. Mahkeme, bu şikâyetin, Sözleşme’nin 35. maddesinin 3. fıkrasının a) bendi anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını ve öte yandan, başka herhangi bir kabul edilemezlik gerekçesinin bulunmadığını tespit ederek, şikâyetin kabul edilebilir olduğuna karar vermektedir

B. Esas Hakkında

1. Tarafların İddiaları

107. Başvuran, Müslüman inancına sahip olduğunu ve koruyucu ailesi tarafından Yehova Şahitleri inancına geçmeye zorlandığını ileri sürmektedir. Başvuran, yetkili makamların, öz ailesinin Müslüman inancına sahip olduğunu bildiklerini ve koruyucu ailesinin üyelerinin Yehova Şahidi inancına sahip olduğunu bilmemelerinin mümkün olmadığını belirtmektedir. Başvuran, her halükârda, yetkili makamların bu durumu 1988 yılında, koruyucu ailesinin üyeleri kan ürünü transfüzyonuna itiraz ettiği hastanede yattığı sırada öğrendikleri kanaatine varmaktadır. Başvuran, B. çifti tarafından imzalanan yerleştirme sözleşmesinde dini inançlarına saygı gösterme yükümlülüğü koşulu öne sürülürken, koruyucu aile üyeleriyle birlikte din değiştirmeye ve akşamları duaya katılmaya yönlendirildiğini açıklamaktadır.

108. Hükümet, başvuranın iddiasına karşı çıkmaktadır. Hükümet, başvuranın, koruyucu ailesine beş yaşında geldiğinde, yalnızca, Müslüman inancına sahip bir aileden geldiği ve daha sonra bağlarını sürdürmediği gerçeğine dayanan dini inancının gerçekliğini kanıtlamadığını belirtmektedir. Hükümet, başvuranın, Yehova Şahitleri inancını benimsemek zorunda kaldığını ifade etmekle yetindiğini ve bunu kanıtlamadığını ileri sürmektedir. Hükümet, başvuranın özellikle İslam’ı uygulamasına engel olunmasını haklı göstermediği kanaatine varmaktadır. Hükümete göre, Tarn-et-Garonne’da bulunan Çocuk Sosyal Hizmetleri, B. çiftinin Yehova Şahitleri mensubu olduğunun farkında değildi. Hükümet, başvuranın, koruyucu ailesi bünyesinde iddia edilen zorlukları hiçbir zaman bildirmediğini ve durumunun düzenli olarak takip edilmesine ve denetlenmesine rağmen, Çocuk Sosyal Hizmetlerini, başvuranın maruz kaldığını

iddia ettiği kısıtlamalar hususunda uyarabilecek herhangi bir unsurun bulunmadığını belirtmektedir. Hükümet, başvuranın okula kayıtlı ve entegre olduğunu, özellikle okul tarafından düzenlenen deniz gezilerine katıldığını eklemektedir. Hükümet, 13 Aralık 1988 tarihli bir kararla, çocuk hâkiminin, başvuranın koruyucu ailesi bünyesinde iyi entegre olması nedeniyle Çocuk Sosyal Hizmetlerine yerleştirilmesini yinelediğini ve başvuranın reşit olduktan sonra Çocuk Sosyal Hizmetleri tarafından bakımının sürdürülmesini talep ettiğini hatırlatmaktadır.

2. Mahkemenin Değerlendirmesi

109. Mahkeme öncelikle, mevcut davanın, bir çocuğun koruyucu bir aileye yerleştirilmesi ve diğerlerinin yanı sıra, biyolojik annenin çocuğunu kendi inancına göre yetiştirdiğini görme arzusu açısından, biyolojik annenin uyguladığı dinden farklı bir din uygulayan koruyucu ailenin seçiminin zararlı etkileri sorunuyla ilgili olan son Abdi İbrahim davasından (*Abdi İbrahim/Norveç* [BD], no. 15379/16, § 140, 10 Aralık 2021) ayırt edilmesi gerektiğini kaydetmektedir. Bu davada, Sözleşme'nin 9. maddesi ışığında yorumlanması ve uygulanması gereken 8. maddeden doğan, biyolojik annenin aile hayatına saygı gösterilmesi hakkı söz konusudur. Mahkeme daha sonra, yerleştirilmiş bir çocuğun bakımının resen üstlenilmesi, kaçınılmaz bir şekilde, biyolojik ebeveynin çocuğa verdiği eğitimde kendi dinini veya diğer felsefi inançlarını gösterme özgürlüğüne yönelik kısıtlamalara yol açtığını tespit etmiştir. Mahkeme, bu bağlamda, 9. madde ışığında yorumlandığı üzere, biyolojik annenin kültürel ve dini kökenlerine uygun bir koruyucu aile bulmanın, Sözleşme'nin 8. maddesiyle güvence altına alınan haklarına saygı gösterilmesini sağlamanın tek yolu olmadığını da belirtmektedir. Çocuğun yüksek menfaatinin her zaman öncelikli olması gereken bu nitelikteki davalarda, yargılama boyunca çeşitli menfaatler ulusal makamlar tarafından dikkate alınması gerekmektedir (bk. yukarıda anılan *Abdi İbrahim*, § 161). Mahkeme, karşılaştırmalı hukuk incelemesine atıfta bulunarak, uluslararası hukukta, evlat edinme veya bir aileye yerleştirme prosedürlerinde dini, etnik veya dilsel kökenin dikkate alınmasına ilişkin olarak, ulusal makamların sonuç değil araç yükümlülüğü ile yükümlü oldukları görüşü etrafında gözlenen nispeten geniş bir fikir birliği olduğunu kaydetmektedir (*Ibidem*, §§ 161 ve 80-82).

110. Mevcut davada, başvuran, ulusal makamlarca verilen bir yerleştirme kararı nedeniyle çocuğuyla birlikte yaşama ve çocuğunu kendi dinine göre eğitime imkânları kısıtlanan bir ebeveyn olarak Sözleşme'nin 8 ve 9. maddeleri bağlamındaki hakları ileri sürmemektedir. Yetişkin olduktan sonra, Çocuk Sosyal Hizmetleri tarafından koruyucu ailesinin üyelerine dayatılan dini tarafsızlık maddesine uyulmasını ileri süren başvuran, yerleştirilmiş çocuğun menfaatlerini savunmaktadır. Mahkeme, bu koşullar altında, somut olaya uygulanabilir hükmün Sözleşme'nin 9. maddesi olduğu kanaatine varmaktadır.

111. Mahkeme daha sonra, mevcut davada, koruyucu aileye yerleştirilen bir çocuğun din özgürlüğünü kullanmasına ilişkin olarak, Üye Devletlerin 9. maddeden doğan pozitif yükümlülüklerinin kapsam ve içeriğinin tanımlanmasının gerekli olmadığını, zira yerleştirme sözleşmesinde dini tarafsızlık maddesinin yer aldığını gözlemlemektedir (yukarıda 8. paragraf). Başvuran, yetkili makamların bu maddeye koruyucu aile tarafından riayet edilmesini sağlamak için gerekli adımları atacaklarını haklı olarak bekleyebilirdi.

112. Hükümet, yaşının küçük olması nedeniyle, başvuranın koruyucu aileye geldiğinde dini inancının gerçekliğini sorgulamaktadır. Mahkeme, okulda din eğitimiyle ilgili *Angeleni/İsveç* ((k.k.), no. 10491/83, 3 Aralık 1986) davasında, Sözleşme'nin 9. maddesinin 1. fıkrasının, olayların meydana geldiği dönemde sadece sekiz yaşında olan başvuranın din özgürlüğü hakkını güvence altına aldığına karar verdiğini hatırlatmaktadır. Mahkeme, somut olayda, başvuranın koruyucu aile tarafından alındığında beş yaşında olduğunu ve kişisel dini inançlarının oluşma sürecinde olduğunu kaydetmektedir. Mahkeme, yerleştirildiği sırada çok küçük yaşta olması ve ebeveynlerinin bakımı ve korumasından yoksun bırakılmasına sebep olan ailevi durumu nedeniyle özel bir savunmasızlık durumunun bulunduğu göz önüne alındığında, kendi özgür iradesi ve rızasıyla Yehova Şahitlerinin inancını benimsemesi sorununun, yeterli bir olgunluğa ve tam bir irade özerkliğine sahip bir kişi olsaydı söz konusu olacak olan durumdan daha farklı bir şekilde ortaya çıktığını tespit etmektedir (bk. *bu davaya uygulanabildiği ölçüde (mutatis mutandis)*, *Dahlab/İsviçre* (k.k.), no. 42393/98, AİHM 2001-V).

113. Mahkeme daha sonra, başvuranın koruyucu aileye geldiğinde Yehova Şahitlerine mensup olmadığını ve bu evde büyüdüğünde bu cemaatin bir mensubu

haline geldiğinin malum olduğunu gözlemlemektedir. Dolayısıyla Mahkeme, başvuranın dini kimliğinin yalnızca Müslüman inancına sahip bir aileden geldiği gerçeğine dayandığı ve yerleştirildiği sırada kişisel dini inançlarının ileri sürülmediği varsayılsa bile, yerleştirme koşullarının ayrılmaz bir parçasını oluşturan dini tarafsızlık maddesine rağmen B. çifti tarafından uygulanan din değiştirme faaliyetlerine maruz kaldığı kanaatine varmaktadır (yukarıda 8. paragraf).

114. Bu nedenle Mahkeme, ulusal makamlar tarafından alınan ve uygulanan tedbirlerin dini tarafsızlık maddesini ve bu bağlamda yerleştirme şartlarının uygulanması için yeterli olup olmadığını incelemesi gerekmektedir. Ancak Mahkeme, daha önce, özellikle de yaklaşık on iki aylık bir süre boyunca koruyucu ailenin evine sadece altı ziyaret yapıldığını ve Çocuk Sosyal Hizmetlerinin binalarında, hizmet ile başvuran arasında bir güven ilişkisi kurulmasını kolaylaştırabilecek herhangi bir görüşme yapılmadığını belirterek, başvuranın yerleştirildiği süre boyunca Çocuk Sosyal Hizmetleri tarafından yeterince takip edilmediğini ve denetlenmediğini tespit etmiştir (yukarıda 96. paragraf).

115. Hükümet ayrıca, Çocuk Sosyal Hizmetlerinin B. çifti ile çocuklarının Yehova Şahitlerine mensup olduklarını bilmediklerini ileri sürmektedir. Bununla birlikte, Mahkeme, Çocuk Sosyal Hizmetlerinin başvuranın yerleştirilmesi sırasında bu bilgiye sahip olduğuna dair herhangi bir unsurun tespitinde bulunmaya imkân vermemesi durumunda (bk. *aksi yönde (a contrario)*, *Tennenbaum/İsveç* (k.k.), no. 6031/90, 3 Mayıs 1993), yerleştirme öncesinde yerinde yapılan soruşturmanın ve özellikle yerleştirme boyunca yasal olarak öngörülen ev ziyaretleri ve başvuranla yapılan görüşmelerin (yukarıda 53. paragraf), Çocuk Sosyal Hizmetlerine, koruyucu ailenin dini uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmalarına, B. çiftine tarafsızlık yükümlülüklerini hatırlatmak için gerekli adımları atmalarına ve gerektiği takdirde, koruyucu ailede bir değişiklik yapmalarına imkân vermesi gerektiğini tespit etmektedir. Her halükârda, Çocuk Sosyal Hizmetleri, bu uygulamalardan, en geç Eylül 1988 ayı içerisinde, başvuranın 9 Eylül 1988 tarihinde geçirdiği ciddi trafik kazasının ardından hastaneye kaldırıldığı acil servisteki doktor tarafından bilgilendirilmiştir. Nitekim koruyucu ailenin üyeleri, tarafsızlık yükümlülüklerini ihlal ederek, uyguladıkları din nedeniyle başvurana

herhangi bir kan ürünü verilmemesini istediklerini yazılı olarak ifade etmişlerdir. Ancak dosyadaki unsurlardan, o dönemde başvuranın yerleştirilmesinin takibinden sorumlu sosyal hizmet görevlisinin, B. ile “ciddi bir tartışma” dışında bu bilgiyi takip etmediği anlaşılmaktadır (yukarıda 24. paragraf). Mahkeme, bir yandan, sosyal hizmet görevlisinin başvuranla eğitimi, koruyucu ailede yürütülen dini faaliyetler ve din değiştirmesi hakkında görüşme yapmadığını ve diğer yandan, bu olaydan bir ay sonra, 21 Kasım 1988 tarihinde hazırlanan sosyal raporda bu bilgiden bahsetmediğini gözlemlemektedir. Ayrıca, Mahkemenin, daha sonra Çocuk Sosyal Hizmetinin, özellikle 13 Aralık 1988 tarihinde, başvuranın yerleştirme tedbirini 11 Şubat 1991 tarihine kadar aynı koruyucu aile bünyesinde sürdürme kararını vermeden önce, çocuk hâkimine bu durum hakkında bilgi vereceğini tespit etmesine imkân veren herhangi bir unsur bulunmamaktadır.

116. Mahkeme, tespitlerin tamamını göz önünde bulundurarak, ulusal makamların, söz konusu davaya özgü pozitif yükümlülükleri uyarınca, koruyucu aile tarafından, çocuğun dini görüşlerinin yanı sıra öz ailesinin dini görüşlerine de aynı şekilde saygı göstermeyi taahhüt ettiği dini tarafsızlık maddesine uymasını sağlamak amacıyla, yerleştirme koşulları göz önünde bulundurulduğunda kendilerine düşen gerekli tedbirleri almadıkları kanaatine varmaktadır.

117. Dolayısıyla, Sözleşme’nin 9. maddesi ihlal edilmiştir.

V. SÖZLEŞME’YE İLİŞKİN DİĞER İHLAL İDDİALARI HAKKINDA

118. 1 Başvuran, temyiz başvurusu üzerine Danıştayın verdiği kararın gerekçelendirilmediğinden şikâyet etmektedir. Başvuran, 10 Eylül 2018 tarihli görüşlerinde, Sözleşme’nin 6. maddesi açısından ilk kez, başlatılan ceza yargılamaları çerçevesinde, olay ve olguları bildirmek için karşılaştığı zorluklara ve zaman aşımı bakımından yetersiz olarak nitelendirdiği Fransız mevzuatına ilişkin bir şikâyeti ileri sürmüştür. Hükümet, 19 Ekim 2018 tarihli görüşlerinde, başvurunun yapılmasından altı aydan fazla bir süre sonra sunulan bu yeni şikâyetin kabul edilemez olduğunu ileri sürmüştür.

Davaya ilişkin olaylar, tarafların iddiaları ve Mahkemenin Sözleşme’nin 3, 9 ve 13. maddeleri kapsamında vardığı sonuçlar dikkate alındığında, Mahkeme, başvuruda ileri sürülen temel hukuki sorunu incelediği kanaatine varmaktadır. Mahkeme, diğer şikâyetlerin kabul edilebilirliği ve esası hakkında ayrı olarak karar

verilmesine gerek olmadığı sonucuna varmaktadır (*Centre de ressources juridiques au nom de Valentin Câmpeanu/Romanya* [BD], no. 47848/08, § 156, AİHM 2014).

VI. SÖZLEŞME’NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI HAKKINDA

119. Sözleşme’nin 41. maddesi aşağıdaki şekildedir:

“Eğer Mahkeme, işbu Sözleşme ve Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Taraf’ın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırıabiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder.”

A. Tazminat

120. Başvuran, maruz kaldığını belirttiği manevi zarar bağlamında 150.000 avro tutarında bir meblağ talep etmektedir.

121. Hükümet, Mahkemenin, yetkili makamların başvuranı korumaya yönelik pozitif yükümlülüklerini yerine getirmediklerine karar vermesi halinde, başvuranın, Sözleşme’nin 3 ve 9. maddelerinin ihlal edilmesi bağlamında 35.000 avro tutarında bir meblağ talep edebileceği kanaatine varmaktadır.

122. Mahkeme, özellikle manevi zarar için adil tazmin ile ilgili olarak, belirli bir esneklik ve davanın koşullarının tamamı göz önünde bulundurulduğunda, yani sadece başvuranın durumu değil, ihlalin işlendiği genel bağlam da dikkate alınarak neyin adil, hakkaniyete uygun ve makul olduğunun objektif bir şekilde incelenmesi anlamına gelen hakkaniyet ilkesi tarafından yönlendirildiğini hatırlatmaktadır. Mahkemenin, manevi zarar için hükmettiği tazminatlar, manevi zararın birçok temel hakkın ihlal edilmesinden kaynaklandığını kabul etmeyi amaçlamaktadır ve bu tazminatlar, söz konusu zararın yaklaşık ağırlığını yansıtacak şekilde rakam olarak belirtilmiştir (*Varnava ve diğerleri/Türkiye* [BD], no. 16064/90 ve diğer 8 başvuru, § 224, AİHM 2009, ve *Nagmetov/Rusya* [BD], no. 35589/08, § 73, 30 Mart 2017). Bu nedenle Mahkeme, özellikle, başvuranın manevi refahına ciddi bir zarar vermiş, başka bir şekilde hayatını veya geçim kaynakları ciddi şekilde etkilemiş veya başvurana özellikle önemli bir başka zarar vermiş olabilecek Sözleşme ihlalinin özel ağırlığını ve etkisini (örneğin, niteliği veya derecesi nedeniyle) ve belirli bir davanın özel koşullarıyla ilgili olduğunda, ihlalin meydana geldiği tüm bağlamı dikkate almaktadır (yukarıda anılan *Nagmetov*, § 80). Mahkeme ayrıca, Sözleşme’nin 41. maddesi anlamında, Mahkemenin verdiği

karardan sonra, ulusal düzeyde uygun bir tazminatın alınmasına ilişkin makul imkânların olup olmadığını da incelemektedir.

123. Mahkeme, somut olayın koşullarında, başvurana, Sözleşme'nin 3 ve 9. maddelerinin ihlal edilmesi sonucunda maruz kaldığı manevi zarar bağlamında 55.000 avro tutarında bir meblağ ödenmesi gerektiği kanaatine varmaktadır.

B. Masraf ve Giderler

124. Başvuran, masraf ve giderler için herhangi bir meblağ talep etmemektedir.

125. Hükümet, bu talebi dikkate almaktadır.

126. Dolayısıyla Mahkeme, başvurana bu bağlamda herhangi bir meblağın ödenmesine gerek olmadığı kanaatine varmaktadır.

C. Gecikme Faizi

127. Mahkeme, gecikme faizi olarak, Avrupa Merkez Bankasının marjinal kredi faizlerine uyguladığı faiz oranına üç puan eklenerek elde edilecek oranın uygulanmasının uygun olduğu sonucuna varmaktadır.

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME, OY BİRLİĞİYLE,

1. Sözleşme'nin 3, 9 ve 13. maddelerine ilişkin şikâyetlerin kabul edilebilir olduğuna;

2. Sözleşme'nin 3 ve 9. maddeleriyle birlikte 13. maddesinin ihlal edildiğine;

3. Sözleşme'nin 3. maddesinin esas yönünden ihlal edildiğine;

4. Sözleşme'nin 9. maddesinin ihlal edildiğine;

5. Başvuran tarafından sunulan diğer şikâyetlerin kabul edilebilirliğinin ve esasının incelenmesinin gerek olmadığına *karar vermiştir*;

6.

a) Davalı Devlet tarafından başvurana, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesi uyarınca, işbu kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç aylık bir süre içinde ve ödenmesi gereken her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere, manevi tazminat olarak 55.000 avro (elli beş bin avro) tutarında bir meblağ ödenmesine;

b) Söz konusu sürenin bittiği tarihten itibaren ödeme tarihine kadar, bu miktara, Avrupa Merkez Bankasının o dönem için geçerli olan marjinal kredi faiz oranının üç puan fazlasına eşit oranda basit faiz uygulanmasına;

LOSTE/FRANSA KARARI

7. Adil tazmine ilişkin kalan taleplerin reddine *karar vermiştir*.

İşbu karar Fransızca dilinde tanzim edilmiş olup, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77. maddesinin 2 ve 3. fıkraları gereğince 3 Kasım 2022 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

Victor Soloveytchik

Yazı İşleri Müdürü

Síofra O'Leary

Başkan